

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA
MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O'RGATISH MILLIY MARKAZI**

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna

**P5BL YONDASHUVI VOSITASIDA SEMINAR VA MAHORAT
DARSLARINI TIZIMLI TASHKIL ETISH**

(Uslubiy qo'llanma)

SAMARQAND – 2023

UDK: 371.3

BBK: 74.00

F. 20

Fayzullayeva G.Sh. P5BL yondashuvi vositasida seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil etish. Uslubiy qo'llanma. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. – 64 bet.

Ushbu uslubiy qo'llanmada pedagogning kasbiy rivojlanishida kognitiv ta'lim mazmuni, shakli, metod, texnologiyalari, didaktik imkoniyatlarini yuzaga chiqaruvchi P5BL yondashuvi, muammoga, loyihaga, shaxsga, jarayonga va natijaga asoslangan o'qitishning kognitiv strategiya sifatida birgina yondashuv asosini tashkil etganligi, o'qituvchiga metodik yordam ko'rsatishga yangicha munosabat: tizimli seminar va mahorat darslarini tashkil etish metodikasi va amaliyotda o'tkazishga doir tadqiqot natijalari keng yoritilgan.

Uslubiy qo'llanmadan umumta'lim maktablari pedagoglari, oliy o'quv yurti va PYMO'M markazi professor-o'qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, o'quv dasturlari va adabiyotlari mualliflari, malaka oshirish kurslari tinglovchilari hamda qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Taqrizchilar:

Ibragimov A'lamjon – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xasanova Kibriyo – pedagogika fanlari nomzodi, professor

Uslubiy qo'llanma Samarqand viloyati PYMO'MM Ilmiy metodik kengashining 2023-yil 24-fevraldaggi 1/3.4-sonli qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-9501-6-0

© Samarqand viloyati PYMO'MM, 2023

© SamDU nashriyoti, 2023

KIRISH

Jahonda kuzatilayotgan zamonaviy o‘qitish tizimiga doir yangi an’analar fan tarmoqlarini uyg‘unlashtirish, bilish jarayonlarini faollashtirish, ta’lim oluvchilarning kognitiv imkoniyatlari, metakognitv qobiliyatları, qiziqishlari hamda moyilliklariga xos bo‘lgan uzluksizlik, individuallashtirish va tabaqalashtirish tamoyillarining tobora kengroq tatbiq etilayotganligini ko‘rsatmoqda. Xalqaro amaliyotda o‘qituvchining kasb standartlarini alohida ilmiy-ijtimoiy hodisa tarzida kognitiv nuqtayi nazardan maqsadli o‘rganish, yutuqlarga erishish jarayonida o‘qituvchilarning va o‘qitishning asosiy omil ekanligini urg‘ulash, ularning o‘z-o‘zini tahlil qila olishi, o‘ziga bilish tizimi sifatida qarash, tizimli tafakkur, individuallik va subyektivlikni rivojlantirish, uzluksiz ta’lim nazariy asoslarini takomillashtirish, individuallashtirish, tabaqalashtirish, loyihalangan, jarayonda natija muhimligini belgilovchi hamda kognitiv strategiyalarga yo‘naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Shu bilan birgalikda, o‘qituvchilarni munosib tayyorlash, tegishli malaka darajasini aniqlash asosida motivlashtirish, qo‘llab-quvvatlashning samarali boshqaruvi tizimlarini yaratish, ta’lim natijalarini yaxshilash, kasb standartlarini amaliyotga joriy etish vositasida o‘quvchilarni kelajakda o‘z o‘rinini topish uchun hozirlashga doir tadqiqotlarga e’tibor qaratilmoqda.

Respublikamizda so‘nggi yillarda olib borilgan keng ko‘lamli islohotlar natijasida maktab ta’limi pedagog xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish (MTPXUKR) tizimining moddiy-texnik bazasi, huquqiy-me’yoriy, ilmiy-metodik ta’minoti mustahkamlandi, Milliy malakalar ramkasi, Milliy malaka tizimi, kasb standartlari yaratildi, shuningdek, o‘qituvchini doimiy rivojlantirish sohasi bo‘lgan malaka oshirishda raqobat muhitini yaratish, uzluksizlikni ta’minlash hamda o‘qitish natijalarini baholashning ta’sirchan usullari joriy etildi. Bajarilgan ishlar bilan bir qatorda kasb standartlarini amaliyotga to‘liq joriy qilish, o‘qituvchilarni kasb standartiga o‘qitish, ularda bilish jarayonlarini faollashtirish orqali pedagogik faoliyatini samarali olib borishga

tayyorligi, yuksak vazifasini anglash, bilimini doimiy mukammallashtirish, muammoga asoslangan o‘qitishni joriy etish, malaka oshirishdan subyektiv kutilmalarini ro‘yobga chiqarishni ifodalovchi kognitiv yondashuvlarga ehtiyoj tug‘ilmoqda.

O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini yanada rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida “...mamlakat taraqqiyoti uchun yangi tashabbus va g‘oyalar bilan maydonga chiqib, ularni amalga oshirishga qodir bo‘lgan, intellektual va ma’naviy salohiyati yuksak yangi avlod kadrlarini tayyorlash” vazifasi belgilanib, bu borada tizimda innovatsiyalarga ochiqlik, uzluksizlik va uzviylikni ta’minalash, individuallashtirish, kognitiv yondashuvlar asosida o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishiga qulay sharoitlar yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'QITUVCHINING KASB STANDARTINI AMALIYOTGA KIRITISHDA P5BL YONDASHUVI

Jamiyatda raqobatbardosh kadrlarga nisbatan ijtimoiy buyurtma talablarining oshishi ta'lif berishning globallashuvi sharoitini vujudga keltiradi. Bu esa o'qituvchilar zimmasiga yuklanish ko'payishiga va majburiyatlarning ortishiga olib kelmoqda. Bunday holat pedagog xodimlarning faoliyatini nafaqat samarali tashkillashtirish, balki mustaqil kasbiy rivojlanish va o'z darajasini uzlusiz takomillashtirish zarurligini talab qiladi. Ko'pgina rivojlangan davlatlarda, jumladan, hozirda respublikamizda ham o'qituvchining kasbiy rivojlanish trayektoriyasini yaratishi va shu yo'nalishda o'z xatti-harakatini to'g'ri yo'naltirishi uchun kasbiy faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy hujjat sifatida amaliyotga kiritilayotgan umumiyligi o'rta ta'lif maktabi o'qituvchisining kasb standarti (keyingi o'rnlarda – kasb standarti) hisoblanadi.

Kasb standarti –bu asosiy mehnat funksiyalari va ularni bajarish sharoitlarini ifodalovchi, ko'nikma darajasiga mehnat mazmuni, sifati va sharoitlariga talablarni belgilovchi standart bo'lib, ta'linda asosiy harakatlantiruvchi mezon vazifasini o'taydi.

Tadqiqotimiz davomida kasb standarti mohiyatini aniqlashga intildik, uning dunyo miqyosida qo'llanilishiga doir olimlarning qarashlarini o'rgandik, ayrimlarini ilmiy jihatdan tahlil qilib bordik. Xususan, Ta'lifni Baholash Xalqaro Assotsiatsiyasi tomonidan olib borilgan o'rganishlar natijasida o'qituvchining kasb standartini joriy qilish kechiktirib bo'lmas vazifa ekanligi qayd etilgan bo'lsa, mazkur muammo doirasidagi boshqa bir qator tadqiqotlarda:

- kasb standartlarini ishlab chiqish va foydalanishdan turli maqsadlar ko'zlanishi, standartlarga o'qituvchilarning pedagogik mahorati darajasini oshirishga yo'naltirilgan vosita tarzida qaralishi;

- kasb standartlarini ishlab chiqishda ma'lum me'yorlarga amal qilish zaruriyati, uni bosqichma-bosqich joriy etish muhimligi, standart sifatli o'qitish va o'qituvchi shaxsi to'g'risida aniq tasavvurni berishi lozimligi, milliy ta'lif tizimiga ta'sir ko'rsatishi va amaliyotga

yo‘nalganligini belgilovchi mezonlarni aniqlash, bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda ularda tegishli kompetensiyalarni shakllanishidagi o‘rni;

- turli davlatlarda joriy qilingan pedagoglar uchun kasb standartlari mazmunining qiyosiy tahlili, ulardagi umumiy yondashuvlar, tuzilmaviy jihatdan o‘xshashliklar yoki bir-biridan farq qiluvchi qismlar;

- shuningdek, ayrim davlatlarda amaliyotda mavjud kasb standartlarining xususiyatlari, mukammallik darajasi, o‘qituvchi sifat tarkibining saviyasini baholovchi omil sifatida batafsил bayon qilingan.

Tadqiqotchi olim A.Ibragimov O‘zbekiston Respublikasida kasb standartlarini tegishli huquqiy-me’yoriy hujjatlar asosida 2020-yildan boshlab ishlab chiqilishi boshlanganini, hujjatlarda o‘qituvchining pedagogik faoliyatini ifodalovchi kasb standartlarining asosiy tamoyillari hamda maketi tasdiqlanganini, kasb standartlarini ishlab chiqish va amaliyotga kiritish ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning nisbatan yangi bosqichi bo‘lganligini ta’kidlagan va shu mulohaza asosida o‘qituvchilarning kasb standartlarini amaliyotga kiritilishiga nisbatan tayyorlik darajasini aniqlashga qaratilgan so‘rovnoma o‘tkazib, ma’lumotlarga egalik, yangiliklarga ochiqlik, amaliyotga kiritilishiga munosabatlari nuqtayi nazaridan tahlil qilish asosida e’tiborga molik ilmiy izlanishlar olib borgan. Umuman olganda, o‘rganishlarimiz natijasida kasb standartining joriylanishi va faoliyatdagi natijadorliginita’minalashda o‘qituvchilar bilan ishlashning turli yondashuvlarini amaliyotda qo‘llash zaruriyati mavjud, degan xulosaga keldik.

Kasb standarti o‘ziga xos tuzilishga ega bo‘lib, bo‘limlar, faoliyat turining asosiy maqsadi, kasb standartiga kiritilgan mehnat vazifalarining tasnifi, umumlashtirilgan kompetensiya standartlari va boshqa shu kabi komponentlardan tarkib topgan (1-rasm):

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QITUVCHISINING KASB STANDARTI

1-bo'lim.
Umumiylar
ma'lumotlar

2-bo'lim. Kasb standartiga
kiritilgan kompetensiyalar
tasnifi

3-bo'lim. Umumlashtirilgan
kompetensiya standartlarinnig
tasnifi

2-bo'lim

Ta'lim va tarbiya jarayonini boshqarish

Kasbiy rivojlanish va hamkorlik

O'quv jarayonini rejalashtirish

O'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy o'sish

Ta'lim samardorliginini ta'minlash

Hamkasblar va ta'lif oluvchilarning ota-onalarini (ularning o'mini bosuvchi shaxslar) bilan hamkorlik

O'zlashtirishni baholash va qayta aloqani taqdim etish

Tarbiyaviy faoliyatni tashkil etish

Xavfsiz rivojlantiruvchi ta'lif muhitini yaratish va ta'minlash

1-rasm. Umumiylar o'rta ta'lif maktab o'qituvchisining kasb standarti tuzilmasi

Kasb standartida belgilangan har bir mehnat vazifikasi mehnat harakatlari, zarur ko'nikmalar, zarur bilimlar va boshqa tavsiflar o'ziga xos ma'no-mazmunga ega bo'lgan xarakteristikani tashkil etadi. Kasb standartining amaliyatga kiritilishi va natijadorligi belgilangan kompetensiyalarning o'qituvchi kasbiy faoliyatida qay darajada namoyon bo'lishi bilan bog'liq. Ushbu jarayonda pedagog xodim o'zida mavjud bilim, malaka, tajriba va amaliyotni nafaqat integratsiyalashi, balki kasb standartlari talablariga javob berish uchun zaruriy ko'nikmalarni egallab borishi zarur.

Belgilangan kompetensiya standartlarini rivojlantirish, faollashtirishning turli ilmiy-amaliy yondashuvlari bo'lib, ulardan biri P5BL yondashuvidir. Bu – uzoq davom etadigan, avvalo, kasbiy standartni amaliy faoliyatga tezkor singdirish hamda natijadorligiga

erishish bo‘yicha mavjud muammoni aniqlash va aniqlangan muammo doirasida uning yechimiga olib boruvchi loyiha yaratish, uni qadam-baqadam amalga oshirishda turli chora-tadbirlarni, metod hamda texnologiyalarni qo‘llashni o‘zida qamrab olganquyidagi 5 ta bosqichdan iborat o‘quv modelini aks ettiradi (2-rasm):

- **Muammoga asoslangan o'qitish**
- **Problem-Based Learning**
- **Loyihaga asoslangan o'qitish**
- **Project-Based Learning**
- **Shaxsga asoslangan o'qitish**
- **People-Based Learning**
- **Jarayonga asoslangan o'qitish**
- **Process-Based Learning**
- **Natijaga asoslangan o'qitish**
- **Product-Based learning**

2-rasm. P5BL o‘quv modelining tarkibiy komponentlari

Problem-Based Learning, ya’ni muammoga asoslangan o‘qitish – bu muammoni hal qilishni tushunish uchun ish jarayonining natijasidir. Muammo o‘quv jarayonining birinchi elementi. PBL jarayonining diqqat markazida muammoni hal qilish emas, balki belgilangan yechimlarning mavjudligi va u boshqa ko‘nikmalar, xususiyatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatliligi bo‘ladi. U ssenariy doirasida aniqlangan muammolardan bilim va tushunchani oshirish uchun foydalanadigan jarayon. Yondashuv nafaqat yangi bilim, ko‘nikma va malakalar(BKM)ni shakllantirishga, balki ularni metabolimlar bilan birlashtirishga yordam beradi.

Project-Based Learning, ya’ni loyihaga asoslangan o‘qitish eng muhim ta’lim modellaridan biri bo‘lib, jarayon ishtirokchisining BKMni rivojlantirishda asosiy rol o‘ynaydi, kichik doiralardan tortib, tashkilotlar darajasidagi hamkorlik va hamjamiyat hissini yaratadi. Shuningdek, ta’lim oluvchi maqsadlarni belgilashni o‘rganish; mustaqillik va intizom, muzokaralar olib borish hamda kuzatish uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish; chuqrarroq bilim olishni davom

ettirish, yangi g‘oyalarni rivojlantirish va ko‘p tarmoqli aloqalarni mustahkamlash; epchillik va pedagogik mahorat kabi zaruriy sifatlarga ega bo‘ladi.

People-Based Learning, ya’nishaxsga yo‘naltirilgan o‘qitish. P5BL jamoaviy ish natijasida maqsadga erishilishi ko‘zlangan yondashuvdir. Markazda shaxs va uning individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olish muhim bo‘lgan ushbu texnologiyada o‘z qobiliyatini boshqarish, fanni takomillashtirishda ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, o‘zgarishlarni his qilish, kasblararo ko‘maklashuv, jamoaviy ishda hamkorlik, bilimlar almashinushi, xizmat ko‘rsatishni o‘rganish kabilar nazarda tutiladi.

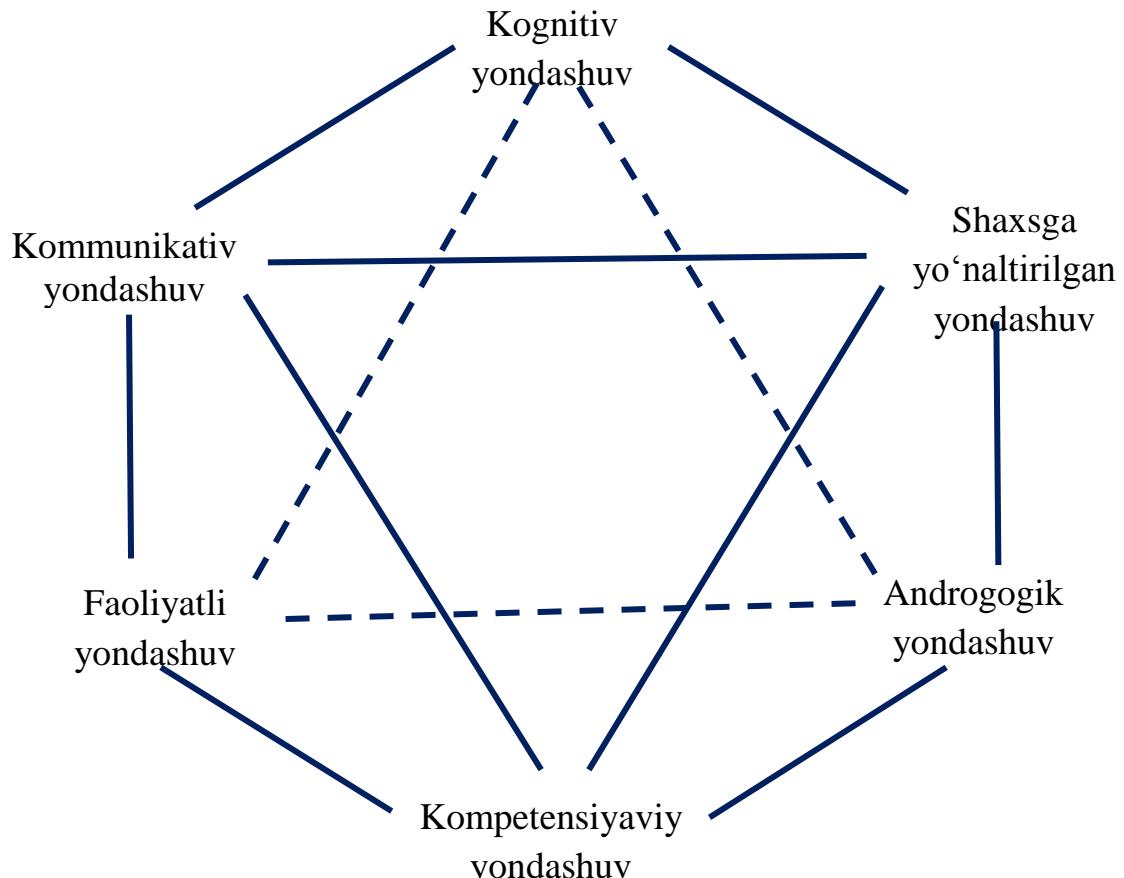
Process-Based Learning, ya’ni jarayonga asoslangan o‘qitish yoki ta’lim. Tadqiqotchilar o‘quv faoliyati davomida ushbu yondashuvni qo‘llash belgilangan maqsad hamda vazifalarni bajarishda, muammo yechimiga borishda amalga oshiriladigan chora-tadbirlarning uzluksizligini ta’minlovchi strategiya ekanligini ta’kidlashadi. Shu bilan birga ilmiy jarayon ko‘nikmalarini qo‘llash va o‘lchash, fanni soddalashtirish orqali egallashni, mazmunlilikni oshiradi, doimiy mas’uliyatni his qilish, kuzatish, tasniflash, tahlil qilish, bashorat qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Product-Based Learning, ya’ni natija(mahsulot)ga asoslangan o‘qitish. Qo‘srimcha bilimlarni shakllantirishga qaratilgan bunday yondashuvda muammoning aniqligi va jamoaning hamkorlikdagi harakati muhim rol o‘ynaydi. Ganefrining ta’kidlashicha, natija(mahsulot)ga asoslangan ta’lim – bu o‘quvchini o‘qituvchi tomonidan o‘quv jarayoniga faol jalg etish uchun muayyan qiymatdagi mahsulot ishlab chiqarish kompetensiyasiga yo‘naltirish natijasida amalga oshiriladigan tartib yoki qadamlar sifatida aniqlanadi. Demak, yondashuvda yechilayotgan muammo doirasida jamoaviy ishni tashkil etish nimani kashf qilishi mumkinligi, yetib boradigan manzil yoki egallangan kompetentlik uning mahsuloti sifatida anglashiladi.

P5BLmodeli ta’lim muassasasi, amaliyotchilar va turli fanlardan talabalarni birlashtirish, jamoaviy muhitni yaratish madaniyatini shakllantirishga qaratilgan bo‘lib, ishtirokchilarning har biri loyihani

amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Olimlarning fikricha, P5BL modeli bilan “talaba” jamoasi va o‘qituvchi o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir natijasida o‘quv jarayonini rivojlantirish hamda kognitiv jarayonlarni namoyon qilish osonlashadi. Loyihaga yo‘naltirilgan ko‘p tarmoqli aloqadorlik paydo bo‘ladi va nafaqat bir jamoa, balki bir nechta jamoa o‘rtasida hamkorlik muhiti oqibatida nazariyachilar amaliyotchilar jamoasiga aylanadi [58], ya’niki o‘rganilayotgan va ko‘zlangan har bir muammoning samaradorligiga ishlashga o‘tiladi. Xalq ta’limi tizimida o‘qituvchilarni uzlusiz kasbiy rivojlantirishning P5BL yondashuvini faollashtirish ko‘pgina muammolarga yechim topilishiga zamin yaratadi.

Pedagog xodimlar uzlusiz kasbiy rivojlantirish jarayonini modellashtirishda sohaga oid olib borilgan ko‘plab tadqiqotlardagi yakuniy fikrlar hamda ilmiy izlanishlar natijalari asosida XTXUKR kognitiv-funksional modelining *konseptual komponenti* tarkibini quyidagi nazariy yondashuvlar hamda ilmiy tamoyillardan iborat qilib belgilash mumkin, degan xulosaga kelindi (3-rasm).

3-rasm. Konseptual komponent tarkibidagi nazariy yondashuvlar tuzilmasi

O‘qituvchining kasb standartini amaliyotga joriy qilishda konseptual komponent tarkibidagi quyidagi tamoyillar muhim ahamiyatga ega:

Uzluksizlik tamoyili. Tayanch tamoyil bo‘lib, o‘qituvchining butun umri, jumladan, pedagogik faoliyati davrida ta’limga doir salohiyatini yuksaltirishdan to‘xtamaydigan va aniq maqsadga yo‘naltirilgan jarayon sifatida qaraladi. Mazkur tamoyil MTXUKR tizimining barcha diskret unsurlarini birlashtirish, mustaqil ta’lim, kurslarda o‘qish jarayonlarini qo‘sib olib borish, ular orasida aniq belgilangan chegaralarni qo‘ymaslik va ta’lim muhitining ixtiyoriy bo‘g‘inlarida bezarar moslashish imkoniyatini ifodalaydi.

Diversifikasiyalash tamoyili. Mazkur tamoyil tizimda faoliyat turlarini kengaytirish, yangi xillarini topish, uzluksiz kasbiy rivojlantirish turlari va shakllarini turli-tumanlashtirish, tinglovchilarga kasbiy o‘sish, o‘zlarini namoyon qilish hamda mobilligini ta’minalashga qulay sharoitlar yaratishni nazarda tutadi.

Individuallashtirish va differensiallashtirish tamoyili. Malaka oshirish jarayonida o‘qituvchilarning alohida xususiyatlari, imkoniyatlari va kompetentlilagini inobatga olish orqali individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini qurishni nazarda tutadi. Malaka oshirish dasturlarini tuzishda pedagoglarning malaka toifasi, ish staji, yoshi, kasbiy mahorati darajasi, axborot texnologiyalarini qo’llay olishi, modullarni o‘zlashtirish sur’ati, vaqt hamda manzil sharoitlari hisobga olinadi.

Modullilik tamoyili malaka oshirish ta’limida o‘quv materialini aniq maqsadga erishishga mo‘ljallangan alohida funksional qismlar, ya’ni modullarga bo‘lish va ularni o‘zlashtirish ketma-ketligini belgilashni nazarda tutadi. Bu o‘rinda o‘quv materiali shunday tuzilishi kerakki, unda tinglovchilar o‘z oldiga qo‘ygan didaktik maqsadining yechimi ta’milanishi hamda malaka oshirish turli shakllarining uyg‘unlashtirilishiga e’tibor qaratish talab etiladi.

Variativlik tamoyili tizimning moslashuvchanligi hamda variativligini ta’minalash, o‘qituvchilarga taklif etiladigan modullar, malaka oshirish shakl va usullarini tanlashga sharoit yaratish natijasida

ta’lim mazmunini o‘zlashtirishni maqbullashtirish imkoniyatini ifodalaydi.

O‘zaro ta’sir tamoyili tizim ishtirokchilarining jarayonni maqbul tashkillashtirish, takomillashtirishga oid vazifalarni hamkorlikda hal etish, o‘quv mazmunini ishlab chiqish, tatbiq qilish, samarali boshqaruvni yuritishda barcha ishtirokchilarning manfaatlarini ko‘zlash, teng huquqlilagini ta’minlash, ilg‘or tajribalarni o‘rganish va ommalashtirilishini belgilaydi.

Refleksivlik tamoyili o‘qituvchilarning o‘z kasbiy missiyasini anglashi, faoliyatini tahlildan o‘tkazish, muammoli vaziyatlarni aniqlash, shaxsiy tajribasi ma’nosini tushunish, istiqboldagi harakatlarini loyihalash va o‘z-o‘zini rivojlantirish yo‘llarini ishlab chiqishini nazarda tutadi.

Ilmiy-metodik kuzatuv tamoyili o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga ongli munosabatini shakllantirish, ularning individualligi, mustaqilligi, pedagogik vaziyatlarda eng maqbul yechimni topishi, ichki salohiyatini ro‘yobga chiqarishiga sharoit yaratish, har taraflama konsultativ yordam ko‘rsatish hamda o‘z-o‘zini faollashtirish, o‘z-o‘zini namoyon qilishga intilishini qo‘llab-quvvatlash va kasbiy mahoratiga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashni ifodalaydi.

Elektivlik tamoyili tinglovchilarga malaka oshirish maqsadi, mazmuni, shakli, metodlari, manbalari, vositalari, muddati, vaqt, joyi va natijalarini baholashni tanlashda erkinlikni nazarda tutuvchi individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini tuzish imkoniyatini ta’minlash bilan izohlanadi. Shuningdek, tinglovchilarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga oladigan, bixillashtirishdan qochish sharoitini yaratadigan va barchaga o‘z qobiliyatini mumkin qadar namoyon qilishga imkon beradigan ko‘p vektorli yondashuv nazarda tutiladi.

Integrativlik tamoyili UKR jarayonining barcha elementlari va subyektlarining o‘zaro aloqadorlikda bo‘lishini nazarda tutadi. Mazkur tamoyil uzluksiz kasbiy rivojlantirish mazmuni, shakli, metod, vositalarini belgilashda butunlik va tizimlilikni ifodalaydi. Integrativlik tamoyili orqali pedagoglar kasbiy shakllanishida oliy va malaka oshirish

ta’limi orasidagi uzviylik hamda uning formal, noformal, informal turlarini uyg‘unlashtirish ta’minlanadi.

Modelning *prosessual-mazmunga doir komponenti* MTXUKRga kognitiv yondashuvning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari hamda o‘qitish bosqichlari, mazmuni, shakl va metodlarini qamrab oladi.

Yuqorida keltirilgan yondashuvlar, tamoyillar asosida ishlab chiqilgan malaka oshirish ta’limi mazmuni o‘qituvchilarning uzlusiz kasbiy rivojlanishini ta’minlaydi hamda ularning kompetentlilik darajasi va ehtiyojlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Xulosa sifatida quyidagilarni ta’kidlamoqchimiz:

- P5BL o‘quv modeli kompleks yondashuv bo‘lib, o‘z ichida turli metod va texnologiyalarni birlashtiradi;
- yondashuvning muvaffaqiyati – boshqaruvchi mahorati, tanlangan muammo va loyihani amalga oshirishdagi tartib bilan uzlusiz qo‘yib boriladigan qat’iyatli qadamlarga bog‘liq;
- o‘qituvchilarni kasb standartiga tayyorlash va o‘qitishda yetakchi vazifaning hayotiy tatbig‘ini ifodalaydi;
- P5BL yondashuvini nafaqat kasb standarti amaliyotida qo‘llash, balki ta’lim tizimida joriy etish natijadorlikni kafolatlaydi.

P5BL YONDASHUVI VOSITASIDA SEMINAR VA MAHORAT DARSLARINI TIZIMLI TASHKIL ETISH

Ta’limni rivojlantirish islohotlari samaradorlik darajasi yuqori bo‘lgan amaliyot pozitsiyalarini optimal o‘rganish va ularni jarayonda sinab ko‘rishning mos usullarini ishlab chiqishni taqozo qiladi. Shu bilan birga bugungi kunda ilg‘or xorijiy tajribalarning muvaffaqiyatli jihatlaridan foydalanish ta’lim tizimida olib borilayotgan muhim qadamlardan biridir. Ushbu tadqiqotda ana shunday yondashuvlardan biri – P5BL yondashuvi vositasida o‘qituvchiga uzlusiz ilmiy-metodik yordam ko‘rsatishni takomillashtirish o‘rganiladi.

Tadqiqotning maqsadi – P5BL yondashuvi asosida tizimli seminar va mahorat darslarini tashkil qilishning konsepsiyasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish.

Tadqiqotning vazifasi:

- P5BL yondashuvining mohiyatini yoritish;
- o‘qituvchilarga ilmiy-metodik yordam ko‘rsatish borasidagi seminar va mahorat darslarini P5BL yondashuvi asosida tizimli tashkil etish konsepsiyasini ishlab chiqish.

Tadqiq va tahlil. Tadqiqot ishida yoritilayotgan P5BL xorij ta’limining ayrim sohalarida ommalashayotgan yondashuv sanaladi va quyidagi besh bosqichda amalga oshiriladi: muammoga asoslangan o‘qitish (problem based learning – PBL), loyiha asoslangan o‘qitish (project based learning – PBL), shaxsga asoslangan o‘qitish (person (people) based learning – PBL), jarayonga asoslangan o‘qitish (process based learning – PBL), natijaga (mahsulotga) asoslangan o‘qitish (product based learning – PBL) hamda ularning uzviyligidan tashkil topgan yondashuv P5BL abbrevaturasini ifodalaydi [58]. Ushbu ishda pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazlari tomonidan maktab ta’limi pedagog xodimlariga seminar va mahorat darslarining mavjud holati muammo sifatida qaraldi hamda ilmiy-metodik tadbirlarni tizimli tashkil etish loyihasi doirasida muammoga, loyiha shaxsga, jarayonga, natijaga asoslangan o‘qitish yondashuvlari bir strukturaga jamlandi.

“K12 Academics” (K12 Akademiklari) xalqaro veb-saytida [17] P5BL yondashuviga 1993-yilda Stenford muhandislik maktabi professori Renate Fruxter tomonidan asos solinganligi ta’kidlangan. Renate Fruxter tomonidan ilk marotaba P5BL laboratoriyasi tashkil qilingan. Unda muhandislik, arxitektura va qurilish fanlari bo‘yicha aspirantlarga o‘z ko‘nikmalarini “fanlararo, hamkorlikda va geografik taqsimlangan holda jamoaviy ish tajribasini” amalga oshirishni taklif qilish tashabbusi sifatida kiritilgan hamda “o‘rganish strategiyasi”, deb qayd etilgan. Ushbu yondashuv o‘zining natijaviy qiymatga egaligi va ijobiy samaradorligi bilan diqqatga sazovor bo‘lgan. Keyinchalik Yevropa, Amerika Qo‘shma Shtatlari va Yaponiyaning oltita universitetida tajriba-sinovdan o‘tkazilgan, bu taxlitdagi loyihaviy bilimlarni jamlash hamda axborot almashish uchun vositalar to‘plami ishlab chiqilgan. Bunda uchta fan yo‘nalishida talabalarga (odamlarga) muammoni hal qilish va mijozga yakuniy mahsulotni yetkazib berish ustida ishlaydigan jamoaviy loyiha tayinlangan. Ushbu yondashuvning asosiy e’tibori talabalarning umumiyligi malakasi va ko‘nikmalarini oshirish uchun natijalarini fanlararo integratsiyalashgan holda ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqotimizda ushbu yondashuvni o‘qituvchilarga metodik yordam ko‘rsatish shakliga pedagogik jihatdan moslashtirish orqali undan unumli foydalanish, pedagog xodimlarning o‘z-o‘zini rivojlantirishi va o‘qitishiga yo‘naltirish, mustaqil ta’lim olish jarayonlarining uzlusizligini ta’minalash hamda aniq ko‘rsatkichlarda ifodalanuvchi natijaga erishish nazarda tutildi. Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi (Markaz) tashabbusi bilan amaliyotda tajribada sinab ko‘rish maqsadida tizimli seminar va mahorat darslarining ilmiy-metodologik asosi, me’yoriy hujjatlari: konsepsiya, tartib, yetakchi guruh, vazifalar, yo‘l xaritasi, o‘quv mavzu-reja va dasturlari (besh yo‘nalish uchun) muallif tomonidan ishlab chiqildi va joriy qilindi. Quyida tizimli seminar va mahorat darslari konsepsiyasi taqdim etildi.

**Pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi
tomonidan tashkil etiladigan tizimli seminar va mahorat darslari
KONSEPSIYASI**

1-bob. Umumiq qoidalar

1. Pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazining (keyingi o‘rinlarda – Markaz) tizimli seminarlar va mahorat darslari konsepsiyasi (keyingi o‘rinlarda – Konsepsiya) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-son Farmoni [4], O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 25-yanvardagi “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiytadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda uzlusiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4963-sun [8], O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 31-dekabrdagi “Malakalarni baholash tizimini tubdan takomillashtirish va mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta’minalash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4939-sun Qarorlari [9], O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 15-maydag‘i “O‘zbekiston Respublikasida Kasbiy malakalar, bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish choralari to‘g‘risida”gi 287-sun qarorlarida [11] belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minalash hamda uzlusiz kasbiy rivojlanish tizimiga yangicha yondashuvni tatbiq qilish maqsadida ishlab chiqilgan.

Konsepsiya Markaz faoliyatining asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblangan ilmiy-amaliy seminarlar va mahorat darslarini (keyingi o‘rinlarda – ilmiy-metodik tadbirlar) tizimli tashkil etishga asos bo‘luvchi muhim hujjat hisoblanadi.

2. Konsepsiyada qo‘llaniladigan asosiy tushunchalar:

tizimli yondashuv – seminar va mahorat darslarini tizimlitashkil etishga asoslangan maxsus ilmiy-amaliy, o‘quv-metodik tadbirlari bo‘lib, muayyan yo‘nalishdagi pedagog xodimning kasbiy rivojlanish muammolarini bir butunlikda shakllantirishga hamda ularni o‘rganishning samarali strategiyasini ishlab chiqishga yordam beradi;

seminar – bir loyiha doirasida ilm-fan yangiliklarini berishga yoki amaliyotni o‘tkazishga mo‘ljallangan tadbir. Tizimli, bir muammo doirasida shakllantirilgan bo‘lib, dastur mavzularini yoritishda shaxsiy rivojlanish va akademik tipdagi seminar turlarini o‘tkazish mo‘ljallangan;

mahorat darslari – o‘qituvchining kasbiy ehtiyojlarini qondirishga asoslangan, biri ikkinchisining mazmunini to‘ldirib boruvchi, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o‘qitishning samarali yondashuvlarini, ta’limning interaktiv metodlarini qo‘llagan holda akademik guruhlarda belgilangan jadval bo‘yicha mahoratli pedagog tomonidan o‘tkaziladigan va o‘rnatilgan tartibda keng muhokama qilinadigan mashg‘ulotlar;

loyihaga asoslangan o‘qitish – o‘quv jarayonida yuz beruvchi, hayotiy, real muammolar asosida loyihalangan, faol o‘rganish orqali chuqur bilimga ega bo‘lishi, tizimli tadbirlar davomida muvaffaqiyatga erishish yo‘lini loyihalay olishi kafolatlangan, o‘zgaruvchan ilmiy-metodik tadbir yondashuvini o‘zida aks ettiradi;

muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvi – kasbiy rivojlanishdagi mavjud, real muammoni tushunish, tegishli resurslarga murojaat qilgan holda yechimini topish orqali guruhda ishlashni rag‘batlantirish, ta’lim ishtirokchilarining mustaqil ravishda o‘qish (o‘zining o‘qishini o‘zi tashkil qilishi) ko‘nikmalarini (metakompetensiyalarini) shakllantirish [128; 120-125-b];

shaxsga asoslangan o‘qitish – o‘qitish markazida ta’lim ishtirokchisi bo‘lib, kelib chiqishi va iste’dodidan qat’i nazar eng yaxshi bo‘lish imkoniyatining mavjudligini beruvchi, shuningdek, shaxsda shakllantirish lozim bo‘lgan bir sifatni muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida tarbiyalash va natijaga borish qadamlari loyihalangan jarayonda o‘qitish amalga oshiriladi;

jarayonga asoslangan o‘qitish – ilmiy-metodik tadbirlar davomida ushbu yondashuvni qo‘llash belgilangan maqsad hamda vazifalarni bajarishda, muammo yechimiga borishda amalga oshiriladigan choratadbirlarning uzluksizligini ta’minlovchi strategiya. Shu bilan birga ilmiy jarayon ko‘nikmalarini qo‘llash va o‘lchash, fanni soddalashtirish

orqali egallahshi, mazmunlilikni oshiradi, doimiy mas'uliyatni his qilish, kuzatish, tasniflash, tahlil qilish, bashorat qilish qobiliyatlarini rivojlantirishi ta'kidlangan [87].

natijaga asoslangan o'qitish – ilmiy-metodik tadbirlarda o'qituvchini murabbiy (fasilitator) tomonidan o'quv jarayoniga faol jalg etish uchun muayyan qiymatdagi natijaga erishish (mahsulot ishlab chiqarish) kompetensiyasiga yo'naltirish natijasida amalga oshiriladigan tartib yoki qadamlar sifatida aniqlanadi. Demak, yondashuvda yechilayotgan muammo doirasida jamoaviy ishni tashkil etish nimani kashf qilishi mumkinligi, yetib boradigan manzil yoki egallangan kompetentlik uning natijasi (mahsuloti) sifatida anglashiladi [59].

3. Tizimli ilmiy-metodik tadbirlar quyidagi asosiy tamoyillarga tayangan holda olib boriladi:

- tizimlilik;
- uzluksizlik va uzviylik;
- variativlik;
- mustaqil ta'limning ustuvorligi;
- ta'lim oluvchining hamkorlikdagi faoliyati;
- ilmiy-metodik kuzatuv;
- ijobiy-hayotiy (ijtimoiy va kasbiy) tajribani qo'llash;
- jarayonda o'rghanish;
- yangi bilimlarni egallahsha to'siq bo'ladigan eskirgan tajriba va shaxsiy qarashlarni korreksiyalash tamoyili;
- o'qitishda individual yondashuv;
- elektivlik;
- refleksivlik;
- o'qitish natijalarida ta'lim oluvchi amaliy faoliyatining zaruriyati;
- anglanganlik va faollik;
- ta'lim natijalarini faollashtirish (amaliyotga tezkor qo'llash);
- ta'lim oluvchining rivojlanish tamoyili.

2-bob. markaz tomonidan tashkil etilgan seminar va mahorat darslarining joriy holati va muammolar

4. Hozirgi vaqtida markaz tuzilmasidagi kafedra va bo‘limlarda 111 nafar xodim faoliyat olib bormoqda. Ulardan 76 nafari professor-o‘qituvchilar bo‘lib, asosiy shtatdagilar soni 56 nafarni tashkil etadi.

Markaz tomonidan maktab ta’limi pedagog xodimlari uchun buyurtma asosida tasdiqlanadigan yillik rejaga muvofiq 36 soatlik kurslar tashkil qilinadi. Ushbu kurslarga tegishli o‘quv soatlari markaz professor-o‘qituvchilarning o‘quv yuklamalarini belgilab beradi.

Markaz professor-o‘qituvchilarining umumiy yuklamasi 1540 soat (tegishli vaqt me’yori asosida) bo‘lib, shundan tashkiliy-metodik ishlarga o‘qituvchi uchun 188 soat, katta o‘qituvchi uchun 185 soat, dotsent uchun 160, professor uchun 157 soat ajratiladi (umumiy yuklamada bajariladigan boshqa ishlar hisobiga keltirilgan soatlar nisbatida o‘zgarish bo‘lishi mumkin). Shundan kelib chiqib, ushbu qismdagi boshqa turdagi vazifalar bilan birga 1 asosiy shtatdagi professor-o‘qituvchi yil davomida 1 marta tuman seminariga, ba’zan viloyat seminariga – jami 2 marta, 4 marta tumanlardagi mahorat darslariga va kamida 4 marta vebinar o‘tkazishga jalb qilinadi.

Ta’lim siyosatidagi jadal rivojlanish hamda kasbga nisbatan ijobiy munosabat natijasida bugungi kunga kelib, asosan onlayn seminar hamda vebinarlar respublikadagi ta’lim tashkilotlari, MDH davlatlarining ayrim ta’lim tashkilotlari va ilg‘or xorijiy mutaxassislar bilan hamkorlikda tashkil etilmoqda. Shuningdek, umumiy o‘rta ta’lim maktablarining pedagog xodimlari kasbiy rivojlanishi uchun bepul kurslar ham olib borilmoqda.

5. Uzluksiz kasbiy rivojlanish sohasida yuritilayotgan qator islohotlarga qaramasdan, ilmiy-metodik tadbirlarni o‘tkazish hamda tashkil etishda quyidagi kamchiliklar mavjud:

- tadbirlar mas’ul kafedralarning ish rejasida aks etadi va yo‘nalishlar kesimida alohida dastur deyarli shakllantirilmaydi;

- ilmiy-metodik tadbirlarning mavzulari har bir o‘qituvchi tomonidan mustaqil shakllantirilganligi sababli, tizimlilik yetishmaydi, shuningdek, mazmunan turli yo‘nalishdagi muammolarga bag‘ishlanadi;

- ilmiy-metodik tadbirlar muammoga, shaxsga, loyihaga, jarayonga asoslangan o‘qitish yondashuvlarida tashkillashtirilmaganligi bois, bir kontent doirasidagi uzluksizlik, jarayonda o‘qish, samaradorlikka yo‘naltirish, natijadorlik sezilmaydi;

- kafedralar tomonidan mavzular rejalashtirilganda faqat o‘z yo‘nalishi, ya’ni fan metodikasi ko‘zda tutilganligi oqibatida, kasbiy rivojlanish kompleks qamrab olinmaydi;

- ilmiy-metodik tadbirlarning mavzulari zamon talabi va asosan, markaz professor-o‘qituvchilarining kasbiy mahoratidan kelib chiqib, belgilanganligi sababli umumta’lim maktab pedagog xodimlarining kasbiy ehtiyojlariga moslik darajasi noaniq;

- yil davomida ushbu tadbirlarni pedagog xodimlarning kasbiy ehtiyojlari asosida tashkil etishni ta’minlovchi diagnostikada tizimlilik yo‘lga qo‘yilmagan;

- mavzular yil boshida tasdiqlanadi va moslashuvchanlik xususiyatiga ega bo‘lmaydi;

- taqdim etilayotgan mavzularda mazmun uzviyligi va uzluksizligi barqaror emas;

- ba’zan joylarda tashkiliy masalalardagi kamchiliklar Markaz xodimiga noqulaylik tug‘dirsa, ko‘pgina hollarda ishtirokchilarning tadbirlarga tayyorgarliksiz, aniq maqsadsiz ishtirok etish holatlari davom etmoqda;

- Markaz professor-o‘qituvchilari tomonidan o‘tkaziladigan ilmiy-metodik tadbirlar har xil tumanlarda bir yoki ikki martadan tashkil etilganligi sababli uning natijadorligini aniqlash va ilmiy-metodik kuzatuvni amalga oshirish, o‘qituvchining aniq muammosiga yechim topish imkoniyati pasayadi;

- shuningdek, bu yo‘nalishda pedagog xodimlarning mustaqil ta’limini tashkil qilish, ularda kasbiy faoliyatiga doir axborotni izlash, tahlil qilish va amaliyotda samarali qo‘llash kompetentligini rivojlantirishga e’tibor yetarli darajada emas;

- pedagog xodimlarning o‘z missiyasini anglash, ilmiy-intellektual, madaniy-ma’rifiy dunyoqarashini kengaytirish, islohotlarga daxldorlik

tuyg‘usini va kuchli motivatsiyani vujudga keltirish zarurati dolzarb bo‘lib qolmoqda.

3-bob. Markaz tomonidan seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil qilishning asosiy maqsadi va ustuvor yo‘nalishlari

6. Markaz tomonidan seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil qilishning asosiy maqsadi quyidagilardan iborat:

- umumiy o‘rta ta’lim pedagog xodimlari uchun ijtimoiy buyurtma, ilg‘or xorijiy tajriba, kasbiy ehtiyoj va zamonaviy talablarga muvofiq seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil etish, ilmiy-metodik kuzatuv hamda hamkorlikning uzviyligi, uzluksizligini ta’minalash;

- seminar va mahorat darslarini modernizatsiyalash, ilmiy-tadqiqot ishi natijalari va innovatsion ta’lim texnologiyalarini amaliyatda sinab ko‘rish maqsadida joylarda o‘qituvchini kasbiy rivojlantirishga yo‘naltirilgan tajriba-sinov maydonchalarini yaratish hamda doimiy faoliyatini yo‘lga qo‘yish;

- “Umumiy o‘rta ta’lim maktab o‘qituvchisi kasb standarti”ni amaliyatga joriy qilish va jarayonda yuzaga keladigan muammolarga ilmiy-tadqiqiy asosda yechim topish;

- o‘qituvchining o‘quvchida XXI asr (4 K: communicative, collaboration, creative, critical) ko‘nikmalarini tarkib toptirish, rivojlantirishga, ularni xalqaro ta’lim standartlari darajasida tayyorlashlariga erishish.

7. Markaz tomonidan seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil qilishning strategik maqsadlarini amalga oshirishda quyidagi ustuvor yo‘nalishlar muhim sanaladi:

- ilmiy-metodik tadbirlarni o‘tkazishda muammoga, shaxsga, loyiha, jarayonga, natijaga asoslangan o‘qitish yondashuvlarini qo‘llash orqali innovatsion tizimni joriy qilish;

- mas’ul tashkilotlar bilan hamkorlikni yangi bosqichga ko‘tarish, mas’uliyatni kuchaytirish;

- belgilangan hudud miqyosida to‘liq qamrab olish, o‘qituvchini kasbiy rivojlantirish borasida ilmiy-metodik tadbirlarning o‘rnini aniq belgilash va mustahkamlash;

- o'qituvchining kasbiy ehtiyojlarini, ilmiy-tadqiqotga munosabatini, innovatsion kompetentligini o'rganishga qaratilgan diagnostik tizim yaratish;
- o'qituvchining shaxsiy-kasbiy rivojlanishidagi sustkashligini bartaraf etish hamda ongi, tafakkuri, ilmiy-metodik tadbirlarga nisbatan munosabatini o'zgartirish;
- ilmiy-metodik tadbirlarni muammoga asoslangan o'qitish yondashuvida kompleks loyihalash, tashkil etish, mavjud muammolarga yechim topish va natijadorligini aniqlash jarayoniga tizimli yondashishni tajribadan o'tkazish;
- kasbiy ehtiyojlarni o'zida ifodalagan, shuningdek, jarayonda o'zgarish, moslashuvchanlik xususiyatiga ega bo'lgan o'quv dasturlarini yaratish;
- mustaqil ta'lif olish ko'nikmalarini rivojlantirish, kasbiy faoliyatiga doir axborotlarni izlash, tahlil qilish va samarali foydalanish kompetentligini rivojlantirish choralarini ko'rish;
- ilmiy-metodik tadbirlar bo'yicha ishtirokchilar fikrini o'rganish (feedback) amaliyotini yo'lga qo'yish va pedagog xodimlarning takliflari asosida dasturni takomillashtirib borish;
- pedagog xodimlarning individual xususiyatlari va imkoniyatlarini o'rganish asosida ularga individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini yarattirish;
- tizimli tashkil etilgan ilmiy-metodik tadbirlarning samaradorlik ko'rsatkishlarini doimiy aniqlashtirib borish;
- o'quv yili davomida olib borilgan ishlar natijadorligiga ko'ra, Markaz professor-o'qituvchilarini rag'batlantirish.

4-bob. Konsepsiyanı amalgı oshırışdan kutilayotgan natijalar

9. Konsepsiya doirasida belgilangan vazifalarni amalgı oshırış natijasida quyidagilarga erishiladi:

- Markaz professor-o'qituvchiları orasida muammoga asoslangan o'rganish yondashuvida ishlovchi guruhlar shakllanadi va P5BL yondashuvi bir tizimda tajribada sinab ko'rildi;

- ilmiy-metodik tadbirlarni tizimli tashkil etish orqali o‘qituvchilarga amaliy-metodik yordam ko‘rsatish uzlusizligi yanada takomillashtiriladi;

- tizimlilik, hayotiy muammoga asoslanganlik, shaxsga yo‘naltirilganlik, loyihalanganlik, jarayonda takomillashish, ilmiy-metodik kuzatuv asosidagi natijadorlikka yo‘naltirish bilan mavjud tarqoqlik, bo‘shliqlar bartaraf etiladi;

- milliy xususiyatlar va sharoit e’tiborga olingan holda, xalqaro ilg‘or xorijiy tajribalar tatbiq etiladi;

- o‘quv mazmunining ijtimoiy buyurtma va kasbiy ehtiyojlarga monand bo‘lishi hamda zamonaviy talablar darajasida tashkil etilishi natijasida ta’lim sifati ta’milanadi.

Natijalar va xulosa. Yuqoridagi tahlillar, yaratilgan takliflar hamda Markaz tashabbusi bilan bugungi kunda amaliyotda qo‘llanayotgan ushbu yondashuvning ilk natijalaridan kelib chiqib, shunday xulosalarga kelish mumkin:

- yaratilgan Konsepsiya asosida tizimli seminar va mahorat darslari Samarqand viloyati Kattaqo‘rg‘on tuman mакtablarida aprobatsiyadan o‘tkazilmoqda. Tajriba ishlarida 5 ta yo‘nalish (boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari; filologiya yo‘nalishi (ona tili, rus tili va xorijiy til fanlari o‘qituvchilari); ijtimoiy va amaliy fanlar yo‘nalishi (tarix, tarbiya, texnologiya, tasviriy san’at, musiqa fanlari o‘qituvchilari); aniq va tabiiy fanlar yo‘nalishi (matematika, informatika, fizika, biologiya, ximiya, geografiya fanlari o‘qituvchilari); o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rnbosarlari) bo‘yicha kurslar tashkil etilgan bo‘lib, unda tumanning 102 ta maktabidan 125 nafar respondent ishtirok etmoqda;

- seminar va mahorat darslarini yangicha P5BL yondashuvida tizimli amalga oshirish g‘oyasi, nafaqat Markaz professor-o‘qituvchilarida, balki viloyat Maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasida hamda tanlangan tuman bo‘limida, shuningdek, tuman hokimiyati vakillarida ham alohida qiziqish va tashabbus, natijadorlikka bo‘lgan ishonchni paydo qildi;

- ilmiy-metodik tadbirlarni tashkil qilish va uni amaliyotga joriy qilish davomida Markaz rahbariyati talabi bilan, avvalo, mas’ul bo‘lgan

yetakchi guruh vakillari, shuningdek, barcha professor-o‘qituvchilar amaliyotni olib borishda tasavvurga ega bo‘lishlari uchun xorijiy kurslarga jalb etildi;

- ilmiy-metodik tadbirlarni olib borayotgan o‘qituvchilarda seminar va mahorat darslarini avvaldan loyihalash, tadqiqiy jarayonni olib borishga alohida tizimli tayyorgarlik kuzatilgan bo‘lsa, ishtirok etayotgan tinglovchi—o‘qituvchilarda seminar va mahorat darslariga ishtiyoq paydo bo‘ldi, munosabat o‘zgardi;

- umuman olganda, har bir o‘quv jarayonini samarali tashkil etishda ma’lum bir yondashuv vosita vazifasini bajarsa, uni tashkil etuvchi murabbiy(o‘qituvchi)ning munosabati va pedagogik-psixologik mahorati asosiy mohiyatni yuzaga chiqarishga xizmat qiladi.

TIZIMLI SEMINARLAR VA MAHORAT DARSLARINI O'TKAZISH TARTIBI

Mazkur hujjat “Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazining tizimli seminar va mahorat darslarini tashkil etish konsepsiysi”ga muvofiq hududlarda tashkil etiladigan ilmiy-metodik tadbirlar(ilmiy-amaliy seminar va mahorat darslari)ni tizimli amalga oshirish tartibini belgilaydi.

I. Umumiyl qoidalar

1. Hududlarda tashkil etiladigan ilmiy-metodik tadbirlar Markaz professor-o‘qituvchilarining shaxsiy ish rejasida nazarda tutilgan tashkiliy-metodik ishlari hisobidan amalga oshiriladi.

2. Ilmiy-metodik tadbirlar tayanch maktablari negizida o‘qituvchilar ish joyidan ajralmagan holda yil davomida ikki haftada bir marotaba bir kunlik ish vaqtinajmida (soat 09.00 dan 16.00 ga qadar) o‘tkaziladi (zaruratga ko‘ra ushbu muddat o‘zgartirilishi mumkin).

3. Ilmiy-metodik tadbirlar hududdagi barcha umumta’lim mакtablarini qamrab olish (har bir maktabdan kamida bir nafar rahbar yoki pedagog xodim) yo‘li bilan quyidagi yo‘nalishlarda tashkil etiladi:

- boshlang‘ich sinf o‘qituvchilar;
- filologiya yo‘nalishi (ona tili, rus tili va xorijiy til fanlari o‘qituvchilar);
- ijtimoiy va amaliy fanlar yo‘nalishi (tarix, tarbiya, texnologiya, tasviriy san’at, musiqa fanlari o‘qituvchilar);
- aniq va tabiiy fanlar yo‘nalishi (matematika, informatika, fizika, biologiya, ximiya, geografiya fanlari o‘qituvchilar);
- o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosarlari.

4. Guruhlar yil boshida har bir yo‘nalish bo‘yicha 25 nafardan kam bo‘lmagan tarkibda shakllantiriladi va o‘zgartirishlar kiritilmaydi.

II. Umumta’lim mакtabi pedagog xodimlarining kasbiy ehtiyojlarini o‘rganish va amalga oshirish

5. Pedagog xodimlarning kasbiy ehtiyojlarini o‘rganish yil davomida amalga oshiriladi va ishtirokchilarning takliflari asosida tadbirlarni o‘tkazish metodikasi takomillashtirib boriladi, zarur

holatlarda ilmiy-metodik tadbirlar dasturiga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritilib ehtiyojlarga moslashtiriladi.

6. Umumta'lim mакtab o'qituvchilarining kasbiy ehtiyojlarini o'ргanish tartibi:

- ilmiy-metodik tadbirlarning birinchi mashg'ulotida guruh tinglovchilariga tadbirlarning davomiyligi, maqsadi, vazifalari haqida ma'lumot beriladi va ishtirokchilarning kasbiy ehtiyojlarini, mavjud vaziyatni aniqlash maqsadida so'rvonoma o'tkaziladi;

- so'rvonomalar tahlili asosida tadbirlarga yondashuv metodikasi takomillashtiriladi;

- ilmiy-amaliy seminarlarda fan yutuqlari, muammolar, maqsadlar, bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar borasida ma'lumot, ko'nikma va kasbiy faoliyatida qo'llanishiga doir metodika, jamoa sifatida shakllantiruvchi treninglar o'tkazilib, amaliyotda qo'llab ko'rishlari uchun yechimlar taklif etilsa, mahorat darslarida taklif etilayotgan metodlarning ahamiyatlilik darjasи muhokama qilinadi, ishtirokchilar tomonidan faoliyatidagi muammoli vaziyatlariga yechim topiladi va ularning takliflari o'ргaniladi, yo'nalish xususiyatlaridan kelib chiqib nostandard topshiriqlar, amaliy ishlar, testlar bajartiriladi;

- shuningdek, kasbiy ehtiyojlarni o'ргanish davomiy bo'lib, bir o'quv yili davomida kamida 3 marta so'rvonoma (yo'nalish xususiyatidan kelib chiqib turli xil testlar shaklida bo'lishi ham mumkin, ilmiy-metodik tadbirning birinchi mashg'ulotida – mart; o'tkazilayotgan tadbirlar natijadorligini aniqlash uchun yil o'rtasida – iyun; sarhisob uchun – dekabrning oxirgi tadbirida) olinib, tahlil qilinadi, Markaz professor-o'qituvchisining tashabbusi va yondashuviga ko'ra, bunday ish turi bir necha marta amalga oshirilishi mumkin.

III. Tizimli seminarlar va mahorat darslari monitoringi

7. Ilmiy-metodik tadbirlar monitoringi quyidagi tartibda olib boriladi:

- Markaz professor-o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan so'rvonoma o'ргanilish darajasiga mosligi tahlillanadi va amaliyotga joriy qilinadi;

- umumta'lim maktabi pedagog xodimlarida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari tahlil qilinadi, umumkasbiy rivojlanish holati aniqlanadi;

- ilmiy-metodik tadbirlar davomida so'rovnoma (yil davomida kamida 3 marta olinadi), test, nostandard topshiriqlar va natijalari tahlili guruhga mas'ul bo'lgan kafedraning professor-o'qituvchilari tomonidan amalga oshiriladi;

- so'rovnoma, test va nostandard topshiriqlarning natijalari faqat Markaz professor-o'qituvchilarining tashkil etadigan tadbirlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bunda o'qituvchilar shaxsini va bilim darajasini baholashga yo'l qo'yilmaydi;

- o'qituvchilarning o'z faoliyatiga hamda ilmiy-metodik tadbirlarga munosabati va muammolarga yechim topishi, amalda bajarada olishi muhim o'zlashtirish ko'rsatkichi sanaladi.

IV. Muammoga asoslangan o'rghanish yondashuvini amalga oshirish

Ilmiy-metodik tadbirlar muammoga asoslangan o'qitish yondashuvida quyidagicha amalga oshiriladi:

- Markaz professor-o'qituvchilaridan iborat yetakchi guruqlar shakllantiriladi;

- professor-o'qituvchilar har bir ilmiy-metodik tadbirda belgilangan muammoning (6 soatga mo'ljallangan) asosiy ta'limiy-tarbiyaviy va o'quv maqsadini aniqlashtiradi, uning ish rejasini, ya'ni texnologik xaritasini tuzadi hamda tadbir davomida asosan fasilitatorlik vazifasini bajaradi;

- belgilangan o'quv maqsadining to'g'ri ekanligiga ishonch hosil qiladi;

- bu yondashuvda kichik guruhlarda (vaziyatdan kelib chiqib, yechilayotgan muammo ko'lamiga ko'ra, 2-3 kishilik yoki 7-8 kishilik) ishslash asosiy unsur hisoblansa, guruhlarda kommunikativlik, kollaborativlik (jamoaviy hamkorlik), kreativlik hamda tanqidiy fikrlashni ta'minlash muhim mezon sanaladi;

- ilmiy-metodik tadbirlar davomida muammoga asoslangan o'qitishning metakognitivlik (fikrlash, amalda bajarish, o'z fikrlarini

kerakli mazmunga yo‘naltirish, tartibga solish), munosabat (motivatsiya, ishonch, talab, e’tiqod, qat’iyatlilik, qiziqish, baho), jarayon (tafakkur jarayonlari, evristika, fikrlash qobiliyatları, aloqadorlik, bog‘liqlik), ko‘nikmaga ega bo‘lish (dignostika qila olish, o‘z-o‘zini kuzatish, rejalashtirish, vizualizatsiya, o‘qish, yozish, tushunish, tahlil) va tushunchalarni qo‘llash (o‘z faniga taalluqli) kabi xususiyatlarini amalga oshirish lozim;

- tuzilayotgan topshiriqlar mazmuni integrativ, mantiqiy, haqiqiy (reallikdan olingan) ekanligi mulohaza qilib boriladi;
- ilmiy-metodik tadbirlarning jozibadorligini ta’minlash orqali ishtirokchi motivatsiyasi oshirib boriladi;
- fikr-mulohazalar o‘rganiladi va rag‘batlantiriladi.

V. Tizimli seminarlar va mahorat darslarining o‘tkazilishi bo‘yicha vazifalar

8. Seminar va mahorat darslarini tizimli tashkil etish tizimli yondashuvni ta’minlovchi hamda unda ishtirok etuvchi subyektlardan iborat.

Tizimli seminar va mahorat darslarini tashkil etishni ta’minlovchi subyektlar Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi, Samarqand viloyati maktab ta’limi boshqarmasi (keyingi o‘rinlarda – Boshqarma) va tanlangan tuman maktab ta’limi bo‘limi (keyingi o‘rinlarda – tuman XTB), Markaz bo‘limlari, yetakchi guruh a’zolari, kafedralar va professor-o‘qituvchilardan iborat.

9. Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi:

- seminar va mahorat darslarini modernizatsiyalash asosida tizimli yondashuvni ta’minlaydi;
- o‘tkaziladigan seminar va mahorat darslarining huquqiy-me’yoriy hamda tashkiliy masalalarini o‘z zimmasiga oladi;
- tizimli tashkil etish bo‘yicha konsepsiya, yo‘l xaritasi ishlab chiqadi, faoliyat ishtirokchilarini tegishli hujjat bilan ta’minlaydi;
- hamkorlik memorandumlarini tayyorlaydi va Boshqarma hamda tuman XTBlari bilan kelishuvga erishadi;

- Markaz kafedralari va professor-o‘qituvchilarining yil davomidagi vazifalarini belgilab beradi va nazorat qiladi;
- yaratilgan dasturlarning kasbiy ehtiyojlar asosida o‘zgaruvchanligini tasdiqlaydi;
- kasbiy rivojlanish ko‘rsatkichlarini aniqlashga qaratilgan diagnostik tizim yaratilishini ta’minlaydi.

10. Samarqand viloyati maktab ta’limi boshqarmasi:

- hamkorlik memorandumi shartlariga ko‘ra, tizimli seminar va mahorat darslari uchun tuman hududini tanlaydi;
- tanlangan hudud mas’ullarini qo‘shma buyruq orqali belgilaydi va yil davomidagi faoliyatini muvofiqlashtirib boradi.

11. Tuman maktab ta’limi bo‘limi:

- tanlangan hudud sifatida amalga oshirilishi zarur bo‘lgan chora-tadbirlarni ishlab chiqadi;
- umumta’lim mакtablari bilan doimiy ishlaydi, yo‘nalishlar kesimida pedagog xodimlardan iborat guruhlar tuzadi va ularning ishtirokini ta’minlaydi;
- zamonaviy talablar darajasidagi o‘quv xonalarini ajratadi;
- uzuksiz faoliyatni ta’minlaydi.

12. O‘quv jarayonini tashkil etish bo‘limi:

- ilmiy-metodik tadbirlarning Markazdagi asosiy o‘quv jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatmasligini ta’minlaydi;
- Markaz professor-o‘qituvchilari uchun ilmiy-metodik tadbir bilan bog‘liq sanadagi o‘quv mashg‘ulotlarini avvaldan dars jadvali bilan mosligini amalga oshiradi va nazorat qiladi.

13. Uzuksiz kasbiy ta’limni tashkil etish bo‘limi:

- kafedralar tomonidan tayyorlangan dasturlarni o‘zida saqlaydi, yil davomida o‘zgarishga uchraydigan vaziyatlarni tashkil etadi;
- ilmiy-metodik tadbirlarning bo‘lim bilan bog‘liq tashkiliy, huquqiy-me’yoriy masalalariga yechim topadi;
- ilmiy-metodik tadbirlarning o‘z vaqtida, tayyorlangan dastur asosida, tegishli kafedra mas’ulligida o‘tkazilishini ta’minlaydi.

14. Qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayoni monitoringini olib borish va sifatini baholash bo‘limi:

- yil davomida o‘tkazilgan har bir so‘rovnoma natijalarini qabul qiladi va umumiy tahlil reytingini chiqaradi;

- Markaz professor-o‘qituvchilari tomonidan ilmiy-metodik tadbirlarning sifatli uyushtirilganligi monitoringini yuritadi.

15. Yetakchi guruh a’zolari:

- tizimli seminar va mahorat darslarining ta’limiy-tarbiyaviy maqsadlarini aniqlashtiradi, o‘qituvchining kasbiy muammolari uchun andaza yaratadi;

- tizimli seminar va mahorat darslarini “muammoga asoslangan o‘qitish” yondashuvida tashkil qilish uchun o‘quv-mavzu reja va dasturini ishlab chiqadi;

- tuzilgan o‘quv-mavzu reja va dastur doirasida ilmiy-metodik tadbirlarni o‘tkazuvchi professor-o‘qituvchilarining ishtirokini muvofiqlashtiradi;

- ilmiy-metodik tadbir davomida dasturda rejallashtirilgan asosiy so‘rovnomalarni tayyorlaydi va o‘tkazadi, tahlil qiladi, shuningdek, kafedra professor-o‘qituvchilari tomonidan olingan so‘rovnoma(nostandart topshiriq va test)larning natijalarini umumlashtiradi;

- o‘quv-mavzu reja va dasturdagi birinchi mavzuning o‘quv-metodik materiali(6 soatga mo‘ljallangan tadbirning texnologik xaritasi, taqdimot, matn, topshiriqlar, so‘rovnoma, amaliy trening)ni namuna sifatida ishlab chiqib taqdim qiladi hamda o‘z yo‘nalishida doimiy nazoratni ta’minlaydi;

- markaz professor-o‘qituvchilari tomonidan tayyorlangan o‘quv-metodik material mazmunini ilmiy-metodik tadbir o‘tkazilishidan kamida bir hafta oldin tahlil qiladi va maqsadga muvofiq tuzilganini tasdiqlaydi;

- ilmiy-metodik tadbirlarga markaz professor-o‘qituvchilarining qo‘sghan hissasini o‘rganib boradi;

- yil davomida o‘tkazilgan ilmiy-metodik tadbirlarning samaradorligini o‘qituvchilarining mакtab faoliyatidagi ko‘rsatkichlarini tahlil qilish orqali aniqlashtiradi hamda amalga oshirilgan ishlар hisobotini yuritadi.

16. Markaz kafedralari va professor-o‘qituvchilari:

- markaz konsepsiysi va yo‘l xaritasi asosida chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqadi;
- kafedraning yillik rejasiga tizimli seminar va mahorat darslarining asosiy mavzulari va mas’ullarini kiritadi.
- mavzular tizimlilagini muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida shakllantiradi va dastur tayyorlaydi;
- seminar va mahorat darslarining o‘tkazilish soni professor-o‘qituvchilarning shaxsiy ish rejasida aks etadi;
- ishtirokchilarning kasbiy-shaxsiy, ilmiy-metodik rivojlanishi darajalarini aniqlashga qaratilgan so‘rovnama, test va nostandard topshiriqlar yaratadi;
- ishtirokchilardan olingan so‘rovnama, test va nostandard topshiriqlarning natijalarini tahlil qiladi, umumlashtiradi va Qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayoni monitoringini olib borish va sifatini baholash bo‘limiga topshiradi;
- belgilangan chora-tadbirlarga muvofiq kafedra mudiri va professor-o‘qituvchilar yil davomida ushbu tadbirlarning sifatli o‘tkazilishini ta’minlaydi.

O'QUV-MAVZU REJA VA DASTURI

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI
YANGI METODIKALARGA O'RGATISH
MILLIY MARKAZI**

«TASDIQLAYMAN»

Markaz direktori

A.Ibragimov

« » 2023-yil

**PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA TA'LIM
TEXNOLOGIYALARI KAFEDRASI**

**TIZIMLI SEMINAR VA MAHORAT DARSLARINI
“MUAMMOGA ASOSLANGAN O'QITISH” YONDASHUVIDA
TASHKIL QILISH UCHUN TUZILGAN**

O'QUV-MAVZU REJA VA DASTURI

Malaka yo'nalishi: umumi o'rta ta'lismaktab direktorlari, direktor o'rinbosarlari va amaliyotchi psixologlar uchun

Samarqand – 2023

Mazkur o‘quv-mavzu reja va dasturi Pedagogika markazi Ilmiy-metodik kengashining 2023-yil __-_____da o‘tkazilgan __-sonli yig‘ilishi qarori bilan ma’qullangan va tasdiqlash uchun tavsiya etilgan.

Tuzuvchi: p.f.f.d. (PhD), dotsent G.Sh.Fayzullayeva.

pedagogika fanlari doktori, professor X.I. Ibraimov

Taqrizchilar:

pedagogika fanlari doktori, dotsent A.A. Ibragimov

O‘quv-mavzu reja va dasturi pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari kafedrasining 2023-yil __-_____dagi __-sonli yig‘ilish qarori bilan ma’qullangan va tasdiqlash uchun Pedagogika markazi Ilmiy-metodik kengashi muhokamasiga tavsiya etilgan.

«KELISHILDI»

O‘quv va metodik ishlar bo‘yicha Kafedra mudiri
direktor o‘rinbosari _____ G.Fayzullayeva
_____ D.Rasulova

KIRISH

Ushbu o‘quv-mavzu reja va dasturi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son, 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi–taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son, 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmonlari, 2020-yil 31-dekabrdagi “Malakalarni baholash tizimini tubdan takomillashtirish va mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta’minalash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4939-son, 2021-yil 25-yanvardagi “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda uzlusiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4963-son Qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 15-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida Kasbiy malakalar, bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish choralari to‘g‘risida”gi 287-son, 2022-yil 17-yanvardagi “Xalq ta’limi xodimlarini uzlusiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 25-son qarorlari, Xalq ta’limi vazirining 2022-yil 20-apreldagi “Davlat ta’lim talablarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 121-son buyrug‘i hamda mazkur faoliyatga tegishli me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muayyan darajada xizmat qiladi.

Shuningdek, “Tizimli seminar va mahorat darslari konsepsiysi”da belgilangan maqsad, ustuvor yo‘nalishlar hamda tartibni amalga oshirishda asosiy dastur hisoblanadi.

Tizimli seminar va mahorat darslarining maqsadi hamda vazifalari

Maqsadi: Umumiy o‘rta ta’lim maktabi o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosarlarida muammoga asoslangan o‘qitishning 8 elementini uzviylikda shakllantirish hamda shu asosda kasbiy

kompetentligi va mahoratini uzliksiz rivojlanishini ta'minlashdan iborat.

Vazifalari:

- muammoga asoslangan o'qitishning tinglovchida shakllanishi zarur bo'lgan asosiy sifatlari bilan tanishtirish;
- muammoga asoslangan o'qitishning o'quv dasturi tarkibiga kiruvchi o'zgarishlar, o'qituvchi hamda mакtab faoliyatida qo'llashning pedagogik imkoniyatlari, afzalliklari, kamchiliklari haqida ilmiy-nazariy, amaliy-metodik ishlar olib borish;
- mashg'ulotlar davomida muammoga asoslangan o'qitishda muammo yechimiga borishni loyihalash va amalga oshirishga doir ilg'or tajribalar bilan tanishtirib borish;
- rahbar xodimda XXI asr (4 K: communicative, collaboration, creative, critical, mas'uliyat va moslashuvchanlik, o'z-o'zini rivojlantirish, fandagi yangiliklarni amaliyotga qo'llash, tahlil, baholay olish) ko'nikmalarini rivojlantirish;
- kurs davomida tinglovchilarda kognitivlik, yo'naltiruvchanlik, o'qituvchi, o'quvchilarning fikri va tanlovini hurmat qilish, chuqr izlanish, refleksiya va tahlil, o'zini, mahsulotini, erishgan yutug'ini taqdim eta olish ko'nikmalarini aloqadorlikda tarkib toptirish;
- o'z faoliyatida uchraydigan muammolarni metakognitivlik va munosabat, jarayon va ko'nikma, tushunchalarni aniqlashtirish qolipida hal etishga o'rgatish;
- amaliyotdagi xulosalar asosida dasturga o'zgartirishlar kiritib borish.

Tizimli seminar va mahorat darslarining "Umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchisi kasb standarti" bilan bog'liqligi:

Tizimli seminar va mahorat darslari Kasb standartida belgilangan o'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy o'sish sohasidagi o'qituvchining kompetensiya standartlari va faoliyat ko'rsatkichlari, shuningdek, standartning amaliyotga kirish jarayonida yuzaga keladigan muammolarga ilmiy-tadqiqiy yechim topishga asoslanganligi bilan o'zaro uzviylashadi.

Dastur mazmunining o‘zlashtirilishiga qo‘yiladigan talablar:

Tinglovchilar mazkur kursni o‘zlashtirish natijasida:

muammoga asoslangan o‘qitish yondashuviga doir asosiy tushuncha va sifatlarini;

muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvini faoliyatida qo‘llashning huquqiy-me’yoriy va tashkiliy-metodik ta’milotini;

o‘quv jarayonini muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvi, texnologiyasi asosida tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlarini;

jamoa bilan ishlashda XXI asr ko‘nikmalaridan unumli foydalanishni;

muammoga asoslangan o‘qitish jarayonida o‘z fikrini kuzatish, tartiblashtirish, anglash, tushunish, ishiga munosabatini o‘zgartirish, e’tiqod, qat’iyatlilik, ishonch, qiziqish, baho bera olish, tahlil, modellashtirish, vizuallashtirish, fikrlash qobilyatlaridan to‘laqonli foydalanishi muhimligini *bilishi*;

o‘z rahbarlik faoliyati hamda faniga doir muammolarni aniqlashi, yechim uchun loyihalar tuzishi va amalga oshirish vositalarini tanlay olish;

o‘z faniga doir muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvini qamrab oluvchi dastur tuzish, shu asosda muammo yechimlarini topishga qaratilgan o‘quv jarayoni topshiriqlarini loyihalash va amalga oshirish *ko‘nikmasiga ega bo‘lishi*;

muammoga asoslangan o‘qitishda o‘quv topshiriqlarini loyihalash, uni amalga oshirishda o‘z-o‘zini rivojlantirish, hamkorlikda turli vositalar, jumladan, guruhlarda ishslash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalana olish;

ushbu yondashuvdan amaliyotda foydalanganlik natijalari bilan o‘rtoqlashish *malakasigi ega bo‘lishi kerak*.

**TUMAN MIQYOSIDA O'TKAZILADIGAN TIZIMLI SEMINAR
VA MAHORAT DARSLARI**

T/ r	Mavzu	Tayyorlash muddati	O'tkazish muddati	Mas'ullar	Amalga oshirish shakli
1	Kursning asosiy maqsadi, so'rovnama, PBL xususiyatlari va ko'nikmalar	Fevral	Mart	G.Fayzulla-yeva A.Xurramov	Ilmiy-amaliy seminar
2	Umumta'lim maktab o'qituvchilarining o'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy o'sishida muassasa rahbar xodimlarining roliga doir muammolar (asosiy muammo) 2.1-mavzu. Rahbar imiji va muloqot madaniyati (<i>Self-management</i>) tarkib toptirish muammosi	Fevral	Mart	P.Davronov Sh.Usanov	Mahorat darsi
3	2.2-mavzu. Rahbar-xodimning o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatni, diqqatini rivojlantiruvchi psixologik treninglardan foydalanish	Fevral	Mart	K.Okilova N.Shukurova A.Usmonov	Trening
4	3-mavzu. Ta'limgangi yangi yondashuvlarni qabul qila olish va uzlucksiz kasbiy rivojlanishni modellashtirish (asosiy muammo)	Mart	Aprel	U.Utanov J.Xudoyqu-lov S.Djulmato-va	Mahorat darsi

	3.1-mavzu. Butun hayot davomida ta’lim olish g‘oyasi (lifelong learning)				
5	3.2-mavzu. O‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini tashkil etish muammosi	Mart	Aprel	G.Fayzulla-yeva, A.Raximov J.Xudoyqu-lov	Mahorat darsi
6	3.3-mavzu. Rahbar xodimning AKT savodxonligini rivojlantirish	Mart	Aprel	Aniq va tabiiy fanlar kafedrasi, K.Okilova	Mahorat darsi
7	3.4-mavzu. Darslarni radikal transformatsiyalash orqali modernizatsiyalashga doir muammolar	Aprel	May	P.Davronov Sh.Usanov	Trening
8	3.5-mavzu. O‘z tajribasi bilan o‘rtoqlashish, o‘z faoliyatidagi o‘zgarishlarni taqdimot qilish	Aprel	May	G.Fayzulla-yeva K.Okilova A.Xurramov	Ilmiy-amaliy seminar
9	4-mavzu. Ta’lim jarayonida rahbar xodimning pedagogik jamoaga moslashuvchanligi (asosiy muammo) 4.1-mavzu. Jarayonlarni boshqarishning zamonaviy usullari	May	Iyun	U.Utanov S.Djulmato-va J.Xudoyqu-lov	Mahorat darsi
10	4.2-mavzu. Boshqarish jarayonining xususiyatlari	Avgust	Avgust	Sh.Usanov A.Raximov	Mahorat darsi
11	4.3-mavzu. Pedagogik jamoa va uning	Avgust	Sentabr	K.Okilova N.Shukurova	Trening

	ijtimoiy-psixologik muhitini sog‘lomlashtirish muammolari			A.Usmonov	
12	5-mavzu. Rahbar xodimlarning huquqiy savodxonligi	Avgust	Sentabr	Ijtimoiy va amaliy fanlar kafedrasи A.Raximov N.Shukurova	Ilmiy-amaliy seminar
13	6- mavzu. Taym menejment (asosiy muammo) 6.1-mavzu. Vaqtdan unumli foydalanishga doir nazariyalar va tajriba	Sentabr	Oktabr	G.Fayzulla-yeva A.Xurramov	Mahorat darsi
14	6.2-mavzu. Vaqtdan unumli foydalanish bo‘yicha amaliy tajriba tahlili	Sentabr	Oktabr	Sh.Usanov A.Raximov	Mahorat darsi
15	7-mavzu. Rahbarlik va liderlik psixologiyasi, ruhiy yordam 7.1-mavzu. Rahbar shaxsi psixologiyasi va unga qo‘yilayotgan talablar	Oktabr	Noyabr	U.Utanov, S.Djulmato-va, J.Xudoyqu-lov	Mahorat darsi
16	7.2-mavzu. Kasbiy faoliyatda hissiy toliqishning oldini olish	Oktabr	Noyabr	K.Okilova, N.Shukurova A.Usmonov	Trening
17	8-mavzu: Kasbiy rivojlanishni tahlil qilish, baholash va qayta rejorashtirish	Noyabr	Dekabr	G.Fayzulla-yeva A.Xurramov	Ilmiy-amaliy seminar

MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. Kursning asosiy maqsadi, so‘rovnoma, PBL sifatlari va ko‘nikmalar

Tashkil etilayotgan tizimli seminar va mahorat darslarining maqsad hamda vazifalari. Rahbarlik faoliyatiga doir so‘rovnoma. Guruhda jamoani shakllantirishga yo‘naltirilgan trening. PBL sifatlari va XXI asr ko‘nikmalarini o‘rganish.

Vazifa: o‘z faoliyatiga doir aniq muammolarni shakllantirish.

2-mavzu. Umumta’lim maktab o‘qituvchilarining o‘z-o‘zini rivojlantirish va kasbiy o‘sishida muassasa rahbar xodimlarining roliga doir muammolar (asosiy muammo)

2.1-mavzu. Rahbar imiji va muloqot madaniyati (*Self-management*) tarkib toptirish muammosi

Umumta’lim muassasasi rahbari imijining o‘ziga xos jihatlari va uni rivojlantirish usullarini o‘rganish. Rahbar muloqot madaniyatini rivojlantirishga an’anaviy va zamonaviy yondashuvlar. Muloqot maneralariga doir trening o‘tkazish. Imij borasidagi qarashlarni guruhlarda tahlillash.

Vazifa: o‘qituvchi va o‘quvchilari bilan muloqot uslubiga doir aniqlangan yechim va takliflarni, imijdagi o‘zgarishni o‘z amaliyotida qo‘llab berilgan tavsiyalarni takomillashtirish.

2.2-mavzu. Rahbar-xodimning o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi munosabatni, diqqatini rivojlantiruvchi psixologik treninglardan foydalanish

Jamoadagi psiologik iqlimi yaxshilashga yo‘naltirilgan mashqlar va o‘yinlar. Muloqotni aniqlash diagnostikasi, moslashish ko‘nikmalarini shakllantirish va mustahkamlashga yo‘natirilgan mashqlar. Ijobiy munosabat va diqqatni rivojlantiriuvchi treninglar mohiyati. Trening so‘ngida qo‘llaniladigan mashqlar va o‘yinlar. Test topshiriqlarini bajartirish.

Vazifa: o‘qituvchilarining o‘z-o‘zini rivojlantirish va kasbiy o‘sishini tashkil etishdagi muammolarni shakllantirish.

3-mavzu. Ta’limdagi yangi yondashuvlarni qabul qila olish va uzluksiz kasbiy rivojlanishni modelllashtirish (asosiy muammo)

3.1-mavzu. Butun hayot davomida ta’lim olish g‘oyasi (lifelong learning)

Kasbiy ehtiyojlarni amalga oshirish va kasbiy mahoratni rivojlantirish yo‘llari, usul va vositalarini aniqlash. Kasbiy ehtiyoj va qiyinchiliklar yechimini toppish. Uzluksiz malaka oshirishni amalga oshirishda elektron ta’lim (*e-learning*), individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini tuzish (*personal learning space*) va shaxsiy ta’lim muhitini (*personal learning environment*) yaratish muammolari va uning yechimini o‘rganish.

Vazifa: individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini tuzish hamda o‘z vaziyatiga tegishli muammolarni aniqlash.

3.2-mavzu. O‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini tashkil etish muammosi

Umumta’lim maktablarida o‘qituvchilarning individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasida ishlashlarining mavjud holati. Rahbarning o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi, malaka oshirishini to‘g‘ri tashkil etishi, reja-grafik tahlili. Rahbar xodimning o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga doir o‘quvlarini tashkil etishdagi roli, munosabati, amaliyat, tahlil va yechimga oid takliflar. Mashg‘ulot mavzusini mustahkamlovchi trening.

Vazifa: AKT va mediasavodxonlikka doir muammolar

3.3-mavzu. Rahbar xodimning AKT savodxonligini rivojlantirish

Ta’limni raqamlashtirish muammolari. Umumta’lim maktablari elektron tizimini mustaqil yuritish, tartibga solish, qo‘sishimcha dasturlar bilan ishslash ko‘nikmalarini rivojlantirish. O‘z tajribalari bilan o‘rtoqlashish. Hamkorlikda ishslashga doir trening.

Vazifa: o‘qituvchilarning darslariga yangi yondashuvlarni krita olish tahlili (fanlar kesimida) va muammolar.

3.4-mavzu. Darslarni radikal transformatsiyalash orqali modernizatsiyalashga doir muammolar

Umumta’lim maktablarida dasrlarda o‘qituvchi tomonidan tashkil etilayotgan innovatsion yondashuvlarning mavjud tahlili. Darslarni kichik guruhlarda tashkil etish metodikasi.

Vazifa: o‘quvchilarni kichik guruhlarda muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida muammoli vaziyatlarni yechishga o‘rgatish.

3.5-mavzu. O‘z tajribasi bilan o‘rtoqlashish, o‘z faoliyatidagi o‘zgarishlarni taqdimot qilish

O‘quv jarayoni, o‘qituvchi kasbiy rivojlanishi, dars mashg‘ulotlariga doir muammo va yechimlarga munosabati. O‘z-o‘zini taqdimot qilish, o‘z faoliyati tahlili bilan o‘rtoqlashish. Rahbar xodim sifatida yechim topayotgan muammolariga doir tajribasi bilan o‘rtoqlashish. Nostandard topshiriqlar bajarish.

Vazifa: matabda boshqaruv jarayonini kuzatish. So‘rovnoma olish.

4-mavzu. Ta’lim jarayonida rahbar xodimning pedagogik jamoaga moslashuvchanligi (asosiy muammo)

4.1-mavzu. Jarayonlarni boshqarishning zamonaviy usullari

Ta’lim jarayonlarini boshqarishning mohiyati. O‘zgarishlarga moslashuvchanlikning modellari va texnologiyalari. Shaxslararo munosabatlarda moslashuvchanlikning ahamiyatiga doir trening. Jarayonlarni boshqarishda bashorat qilish, rejalshtirish, qaror qabul qilish, hisobga olish, nazorat qilish, tahlil qilish va tartibga solish.

Vazifa: matab boshqaruvidagi ehtiyojlar, muammolar, qiyinchiliklar, xodimlar bilan ishlash jarayonining tahlili.

4.2-mavzu. Boshqarish jarayonining xususiyatlari

Jarayonlarni boshqarish bosqichlari. Boshqarish jarayonining tarkibi. Boshqarish jarayonining elementlari. Muammoni hal qilish bo‘yicha misollar. Ta’lim jarayonida yuz berayotgan turli o‘zgarishlarga va yangilanish jarayonlariga tez va oson moslasha olish. Ta’limdagи yangi yondashuv va strategiyalarni qabul qila olish, ularni egallah va o‘z kasbiy amaliyotiga joriy eta olish. Vazifa: jamoadagi qaltis vaziyatlar hamda muammolar.

4.3-mavzu. Pedagogik jamoa va uning ijtimoiy-psixologik muhitini sog‘lomlashtirish muammolari

Pedagogik nizolarga yechim topish. Pedagogik jamoalarni boshqarishda kuzatiladigan muammolar, pedagogik jamoani muvaffaqiyatli boshqarishda rahbar va xodim munosabatlari. Pedagogik

nizolarni bartaraf etishga doir treninglar. Vazifa: o‘qituvchi va o‘quvchilar bilan sodir bo‘layotgan huquqbuzarliklar.

5-mavzu. Rahbar xodimlarning huquqiy savodxonligi

So‘rovnoma tahlili. Huquqiy-me’yoriy hujjatlar bilan ishlashdagi mavjud muammolar. Rahbarning huquqiy faolligi. Maktab o‘qituvchilarining o‘quvchilar, ota-onalar bilan munosabatlardagi huquq buzilish holatlari va uni bartaraf etish usullari. Personalni boshqarishda mehnat nizolarini hal etish tartibi. Vazifa: rahbarda vaqtdan unumli foydalanish muammolari.

6- mavzu. Taym menejment (asosiy muammo)

6.1-mavzu. Vaqtdan unumli foydalanishga doir nazariyalar va tajriba

Taym menejmentning mohiyati. Vaqtini to‘g‘ri taqsimlashga doir ilg‘or tajribalar, olib borilgan ishlar va ularning mohiyati. Vaqtini to‘g‘ri taqsimlashga o‘rgatuvchi treninglarni bajarish. O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosarining bir kunlik ish tartibini yaratish. Vazifa: o‘z faoliyatida taym menejmentni tajribadan o‘tkazish.

6.2-mavzu. Vaqtdan unumli foydalanish bo‘yicha amaliy tajriba tahlili

O‘z vaqtini, ish jarayonini loyihalash va boshqarish. Tinlovchilarning o‘z faoliyatida yuritgan usullarini aniqlashtirish. Tajribalarni o‘rtoqlashish, qiyinchiliklarni aniqlash. Muammoni jamoada yechish. Vaqtdan unumli foydalanishda yuzaga keladigan tasodifiy to‘silalar va ularga psixologik yechim topish. Taklif va tavsiyalar berish. Trening o‘tkazish. Vazifa: rahbar yoki lider sifatida amalga oshirayotgan ishlarni aniqlash.

7-mavzu. Rahbarlik va liderlik psixologiyasi, ruhiy yordam

7.1-mavzu. Rahbar shaxsi psixologiyasi va unga qo‘yilayotgan talablar

Pedagogik jamoada sog‘lom ijtimoiy-psixologik muhit va uning asosiy indikatorlari. Jamoadagi psixologik holatni aniqlashda diagnostik psixologik trening. O‘quv jarayonini modernizatsiyalash – ta’lim samaradorligini ta’minlash omili sifatida. Boshqaruvda ziddiyatlar va

uni oldini olish. Rahbarlik va liderlik. Vazifa: qaysi usuldan foydalanish jamoada ishlashi uchun foydali bo‘ldi?

7.2-mavzu. Kasbiy faoliyatda hissiy toliqishning oldini olish

Jamoadagi psiologik iqlimni yaxshilashga yo‘naltirilgan mashqlar va o‘yinlar. Tanishuv metodlari. Negativ o‘ylardan bartaraf etishga yo‘naltirilgan mashqlar va o‘yinlar.

Zamonaviy psixologiya: neyrografika Neyrografik mashqlarning ong, ong osti va jismoniyligi holatga ta’siri. Shaxs o‘zligini anglash va energetik holatini yaxshilashda neyromandaladan foydalanish. Maqsadlarni rejalashtirish va ularga erishishda neyrografika texnikalarini bajarish. Vazifa: matabingizda o‘qituvchilarni baholashning qanday mezonlaridan foydalanasiz?

8-mavzu: Kasbiy rivojlanishni tahlil qilish, baholash va qayta rejalashtirish

O‘qituvchi faoliyatini yaxshilash va baholashning turli usullaridan foydalanish va joriy etishda uslubiy birlashma va umumta’lim maktabi Pedagogik kengashining imkoniyatlaridan foydalanish hamda amaliyotga joriy etish. So‘rovnomalar olish va tahlili bilan tanishtirish.

Mustaqil ta’limni tashkil etish shakli va mazmuni

Tinglovchilarga auditoriyada o‘tkazilgan mashg‘ulotlarni mustahkamlash hamda o‘z-o‘zini rivojlantirishlari uchun quyidagi mustaqil ta’lim shakllaridan foydalanishlari tavsiya etiladi:

mauzuga doir o‘quv-metodik adabiyotlarni mutolaa qilish;

o‘quv vaziyatlarini loyihalashga doir topshiriqlarni bajarish;

muammo yechimiga doir taklif va tavsiyalardan o‘z faoliyatida doimiy foydalanish, xulosalab borish, tajribasi bilan o‘rtoqlashish;

mauzuga doir esselar yozish, glossariy, qiyosiy jadvallar va boshqa shu turdagiligi mashqlar bajarish;

kognitiv imkoniyatlarini safarbar qilish uchun bilish jarayonlarini faollashtirish;

mustaqil ishlashni guruhlarda tashkil etish, o‘zaro axborot almashish jarayonini maqbullashtirish;

mashg‘ulotlar davomida guruh fikrini va tajribalarini bayon qilishga tayyorgarlik ko‘rish.

Foydalanaladigan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdurahmonov Q.X., va b. Personalni boshqarish // Darslik. – T.: “Iqtisodiyot”, 2013.
2. Eshqobilov S. Ta’lim muassasalarini boshqarishda axborot tizimlarini joriy qilish // Metodik qo‘llanma. – A.Avloniy nomidagi XTTRMXQTMOI, 2018.
3. Djuraev R.X., Turg‘unov S.T. Ta’lim menejmenti. – T.: «VORIS-NASHRIYOT», 2006.
4. Ibragimov A. Xalq ta’limi xodimlari malakasini oshirish tizimini modernizasiyalash parametrlari // Monografiya. – T.: Navro‘z, 2019. – 180 b.
5. Ibragimov A., Fayzullayeva G.Sh. Malaka oshirish kurslarida amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish va o‘tkazish // Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. – 104 b.
6. Ibragimov A. Pedagoglarni uzlucksiz kasbiy rivojlantirishning kognitiv asoslari // Monografiya – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022. – 160 b.
7. Ibragimov A. Malaka oshirish ta’limida muammoga asoslangan o‘qitish texnologiyasini qo‘llash // Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022. – 46 b.
8. Lerner I.Ya. Problemnoye obuchenije. – M., 2004. – 131 s.
9. Matyushkin A. M. Problemnuye situasii v myishlenii i obuchenii. – M., 2004. – 48 s.
10. Narziyeva N.N. Umumta’lim maktab o‘quvchilarida tayanch kompetensiyalar asosida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish: ped.fan... (PhD) diss. – Samarqand, 2019. – 174 b.
11. Nurtazin S.T., Bazarbayev J.M., Yesimsiitova Z.B., Yermekbayeva D.K. Innovasionnyiy metod «problemno-oriyentirovannogo obucheniya» // Uspexi sovremenennogo yestestvoznaniya. – 2013. – № 5. – S. 112-114.
12. Pedagogika: ensiklopediya. II jild / tuzuvchilar: jamoa. – T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2015. –376 b.

13. Zeygarnik B.V. Patopsixologiya. – M.: Izd-vo Moskovskogo universiteta, 1986. – 288 s.
14. Azer Samy A. Introducing a problem-based learning program: 12 tips for success // Medical teacher – 2011. – 33 (10). – P. 808–13.
15. Barrett T. A New Model of Problem-based learning: Inspiring Concepts, Practice Strategies and Case Studies from Higher Education. – Maynooth: AISHE, may 2017 [Elektron resurs]. – URL: <https://www.researchgate.net/publication/317167917> Barrett Terry 2017 A New Model of Problem-based learning Inspiring Concepts Practice Strategies and Case Studies from Higher Education Maynooth AIS HE Download full book or individual chapters free htt.
16. Barrows H.S. Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview // New directions of teaching and learning. – 1996. – № 68. – P. 3-12.
17. Hmelo-Silver C. E. Problem-based learning: What and how do students learn? // Educational Psychology Review. – 2004. – 16(3). – P. 235-266.
18. Lessons from Problem-Based Learning. – Oxford University Press, 2010. – 267 p.
19. Savin-Baden M. Problem-Based Learning in Higher Education: Untold Stories, SRHE and Open University Press, Buckingham, 2000. – 189 p.

Internet manbalari:

1. <http://www.avloniy.uz>
2. <https://onlinedu.uz/>
3. <http://lex.uz>
4. <http://www.gov.uz>
5. <http://www.uzedu.uz>
6. <http://www.lex.uz>
7. <http://www.bimm.uz>
8. <http://www.ziyonet.uz>
9. <http://www.wikipedia.org>
10. <http://www.oecd.org>

TEXNOLOGIK XARITA

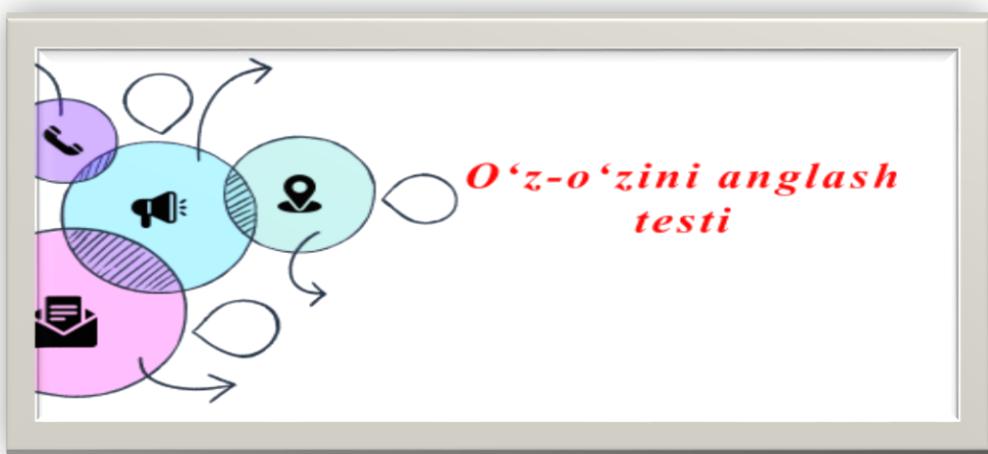
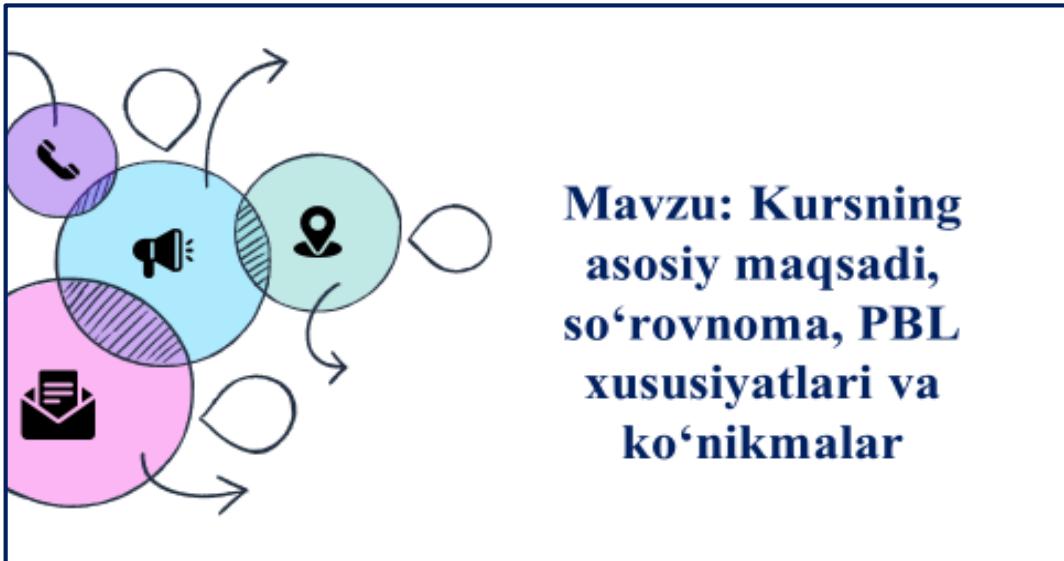
1-MAVZU. “KURSNING ASOSIY MAQSADI, SO‘ROVNOMA, PBL XUSUSIYATLARI VA KO‘NIKMALARI” MAVZUSIDAGI MASHG‘ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI				
Sinf: Andragogika	Fan: Mahorat darsi	Sana: ___.__.2023	Maqsad: <u>Tinglovchilarning:</u> a) muammoga asoslangan o‘qitish yondashuviga doir tushuncha va asosiy sifatlari haqidagi bilimlarini rivojlantirish; b) muammo yechimida qo‘llaniladigan metodlar bilan tanishtirish; c) o‘zaro, hamkorlikda ishlashlarini rivojlantirish;	Belgilangan vaqt: 6 soat
Vaqt	Bajariladigan ishlar mazmuni	Qo‘llaniladi gan metodlar	Ish jarayoni	Foydalilanadi gan vositalar
9:00-9:15	Tashkiliy qism.	“ranglar orqali guruhlarga bo‘lish; “Ismlar fazilati” metodi; Suhbat	1. Salomlashuv. 2. Ranglar orqali guruhlarga bo‘lish 4 ta kichik guruhga bo‘lib olish. 3. Tanishuv (“Ismlar fazilati” metodi asosida). 4. Kurs va mashg‘ulot mavzusi e’lon qilinadi. 5. Tinglovchilardan “O‘z-o‘zini anglash” testi olinadi. 6. Tashkil etilayotgan tizimli seminar va	Kompyuter, proyektor, slaydlar, “Kutuvlar” uchun stikerlar
9:15-9:40	Tanishuv.			
9:40-10:00	“Kutuvlar”			

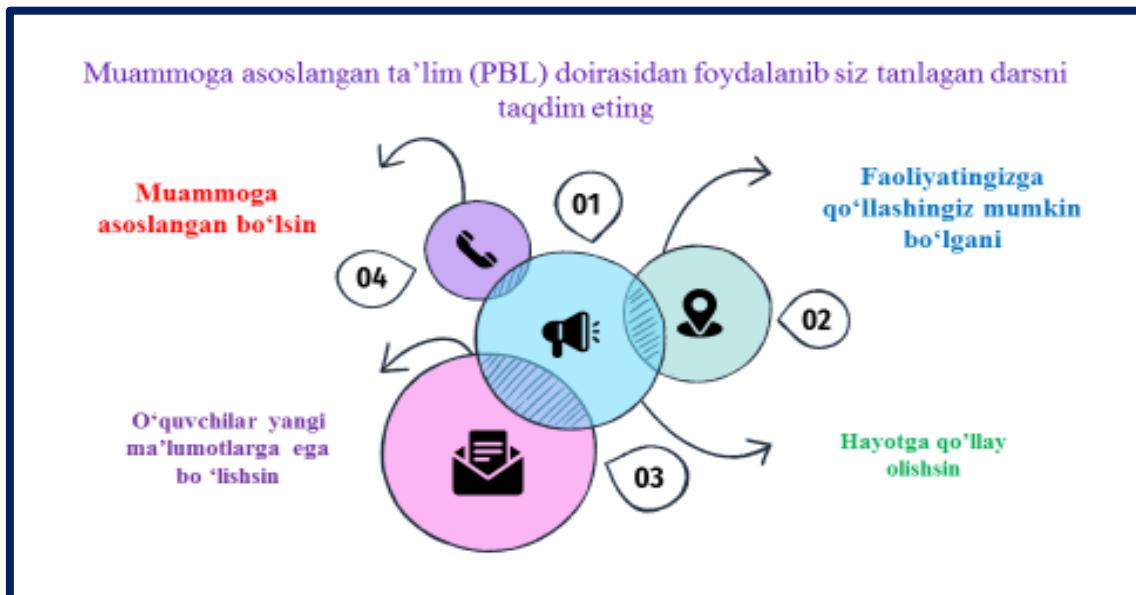
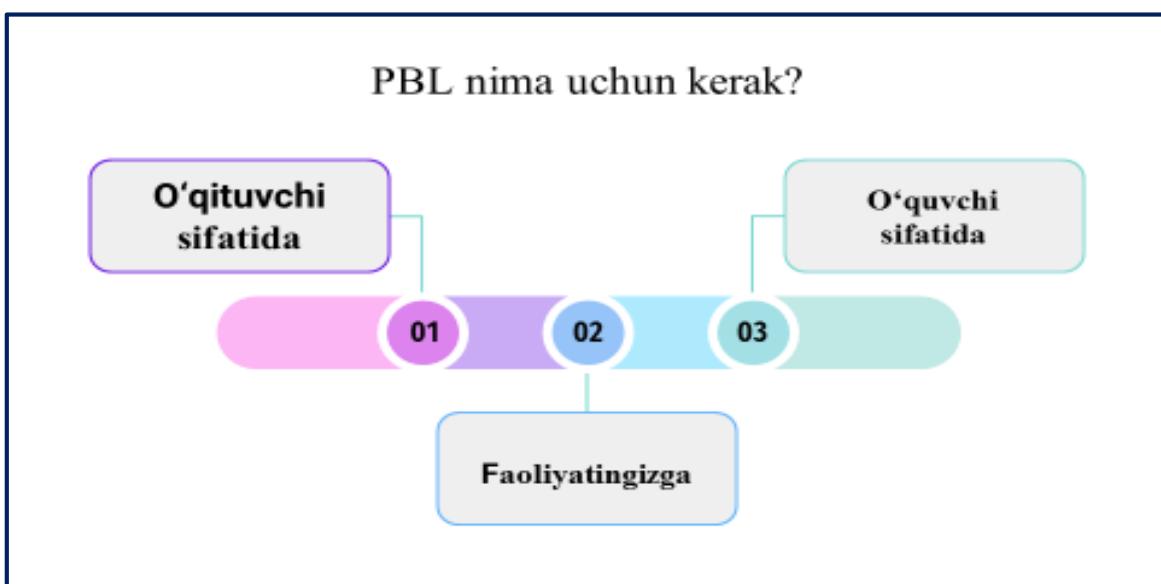
			mahorat darslarining maqsad hamda vazifalari ochiqlanadi.	
10:00-10:20	Kichik guruhlarda ishslash	Trening	Guruhlarga bu kurs mena nima uchun kerak va nega u aynan “Muammoga asoslangan o‘qitish” yondashuvida tashkil etilyapti, mazmunidagi savollarni yoritish vazifasi beriladi.	Tarqatma flipchart qog‘ozlar, stikerlar, markerlar
10 daqiqa tanaffus				
10:30-11:10 11:10-11:50	Tinglovchilar ning mavzu haqidagi bilimlarini aniqlash	Taqdimotlarni tinglash Suhbat Savol javob	Guruhlarning tayyorlagan taqdimotlari tinglanadi Tinglovchilarning taqdimotlari asosida muammoga asoslangan ta’limga berilgan ta’riflar umumlashtiriladi. ➤ PBL nima uchun kerak? Aniqlangan muammolarga doir yechimlar yakka tartibda so‘raladi, tinglovchilar suhbatga tortiladi.	Tarqatma varaqalar, rangli markerlar, stikerlar
40 daqiqa tanaffus (tushlik)				
12:30-13:00	O‘qituvchining o‘z faoliyatidagi muammolarni aniqlash	Kichik ma’ruza Trening	Nima uchun biz o‘rgangan narsalarni o‘rgatyapmiz “PBL sifatlari va XXI asr ko‘nikmalarini o‘rganish” mavzusida kichik ma’ruza qilinadi. “O‘rgimchak to‘ri” treningi ishtirokchilar	Kompyuter, proyektor, slaydlar, tarqatma varaqalar

13.00-13.15			2 kichik guruhga bo‘linib o‘zaro o‘rgimchak to‘rini hosil qilishdi. Unda faol ishtirok etgan va barcha bilan hamkorlikda ishlagan tinglovchilarda hamkorlikda ishlash ko‘nikmalari hosil bo‘ldi.	
13:15-13:30		Guruhlarni jiplashtiruvchi mashlar (Mozaika)	Guruhlardagi ishtirokchilar kelishib mozaika hosil qilishdi va ularni boshqa guruh ishtirokchilariga topshirishdi. Belgilangan vaqt ichida guruh ishtirokchilari mozaikani topib taxlashlari kerakligi aytildi.	
10 daqiqa tanaffus				
13:40-14:30	Amaliy ishlar	Kichik guruhlarda ishslash Kichik ma’ruza	Tinglovchilarga kichik guruhlarda ishslash tartibi tushuntiriladi. Guruhlarga “XXI asr ko‘nikmalari” (o‘qituvchi va o‘quvchilarning misolida) asosida topshiriq beriladi, guruhlar o‘zaro munozaraga kirishadi. Guruhlar o‘z fikrlarini qog‘ozga yozishadi va taqdimot qilishadi	Taqdimot, daftар, ruchka
14:30-14:50	Guruh ishini baholash va rag‘batlantirish	Baholash va rag‘batlanti-rish	Guruhlarning har bir topshiriq bo‘yicha bajargan ishlari PBL va XXI asr ko‘nikmalarini asosida tahlil qilinib, baholanadi va rag‘batlantiriladi.	Rag‘bat varaqlarli

14:50-15:00	Xulosalash Uyga vazifa	Savol-javob, suhbat Topshiriq	<p>“Kutuvlar”ning natijadorligi aniqlanadi, refleksiya o‘tkaziladi.</p> <p>Har bir ishtirokchi o‘z faoliyatiga va boshqaruvga oid mavjud muammolarni aniqlab, taqdimoptini shakllantirib kelish vazifasi beriladi.</p>	Tarqatma varaqalar, rangli markerlar, stikerlar
-------------	---------------------------	-------------------------------------	--	---

QO'LLANMA BO'YICHA TAQDIMOT MATERIALLARI

Nima uchun biz o'rgangan narsalarni
o'rgatyapmiz

Sizningcha ?

Sizningcha ?

Sizningcha ?

Sizningcha ?

O'ylab ko'ring ulashing

Mavzuni o'rganish
muhim ekanligining bir
necha sabablarini o'ylab
toping

Javoblaringizdan birini
sinfning qolgan qismi bilan
bilan baham ko'ring

Javobni do'stingiz
bilan baham ko'ring

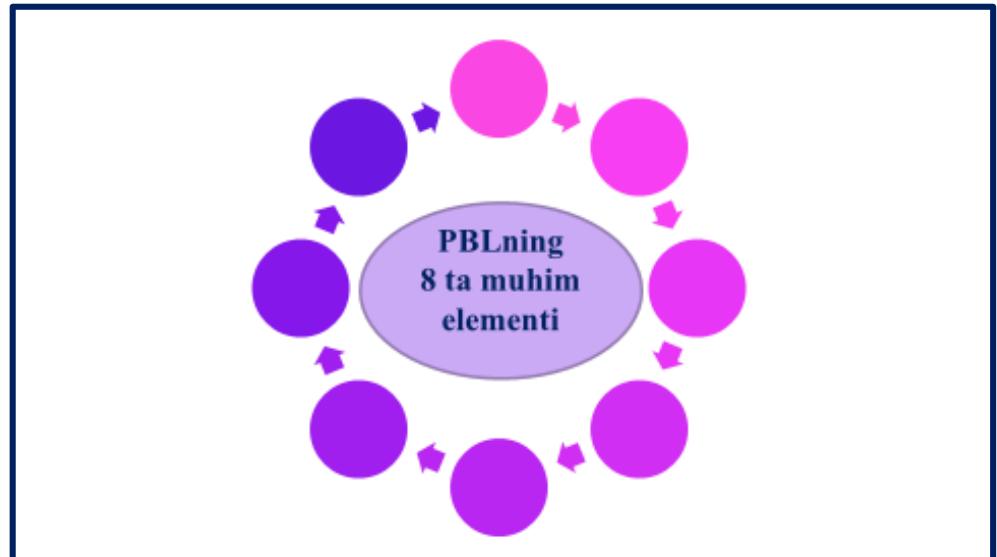
Sizdagi o'zgarishlar

01

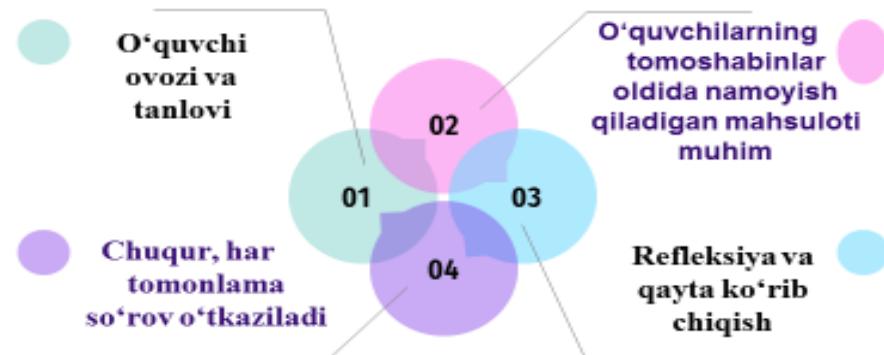
02

04

03

PBL ning 8 ta muhim elementi

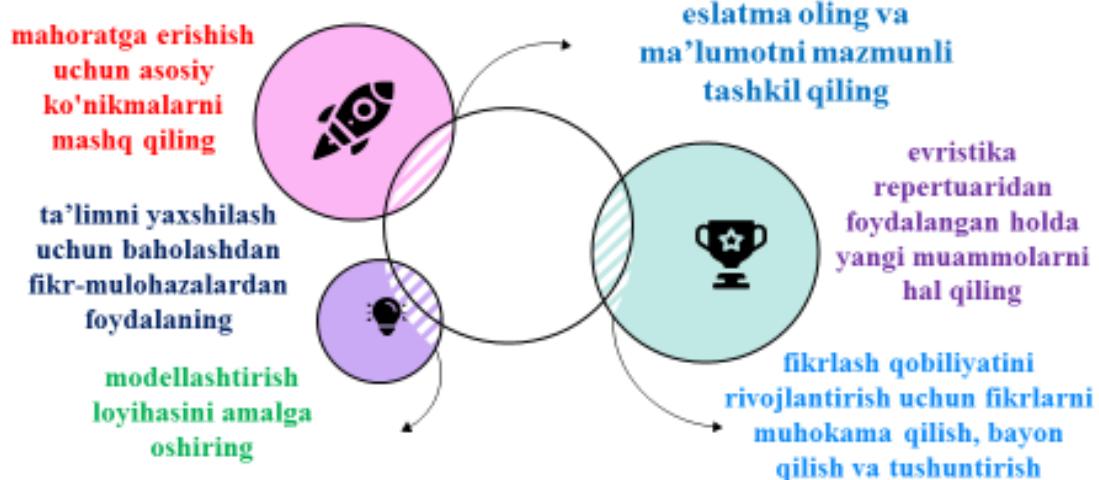
PBL ning 8 ta muhim elementi

Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida

Eslatmalar olishga va ma'lumotlarni mazmunli tartibga solishga		Rahbar xodimning qibiliyatlarini o'stirish sabablari haqida muhokama qilishga va xodim o'z fikrlarini tushuntirib berishga	
Shu yo'nalish bo'yicha usta, yani o'z ishining ustasi bo'lishi uchun asosiy qobiliyatlarini ishlatishta		Qiyin turdag'i muammolarni evristika usuli bo'yicha yechishga	
Xodim faoliyatini samarali qilish uchun rahbarning baholashi, rag'batlantirishidan foydalanishga		Loyihani modellashtirishni davom ettirishga	

O'QUV TAJRIBALARI

RAHBARLAR UCHUN BU NIMANI ANGLATADI?

O‘rgatish

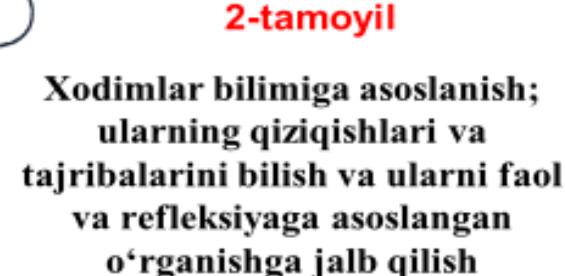
O‘rganish

1-tamoyil

Qo‘llash

Tushunish

Sabab
keltirish

SO‘ROVNOMA

Umumta’lim maktablari o‘qituvchilarining yangi metodlar, kirib kelayotgan xorijiy yondashuvlardan xabardorligini aniqlashga mo‘ljallangan “Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida ishlaysizmi?” nomli

SO‘ROVNOMA

Assalomu alaykum hurmatli hamkasblar! Yangi metodlar, kirib kelayotgan xorijiy yondashuvlardan xabardorligingizni aniqlashga mo‘ljallangan “Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvi(Problem-Based Learning – PBL)da ishlaysizmi?” nomli so‘rovnoma o‘tkazilmoqda. So‘rovnomada shaxsingizga tegishli ma’lumotlar talab etilmaydi yoki Sizni

baholash nazarda tutilmaydi, shu sababli erkin hamda diqqat-e'tibor bilan xolisona ishtirok etishingizga ishonamiz. Ayrim savollar variantida keltirilgan javoblardan bir nechtasini belgilashingiz mumkin, shuningdek, ba'zi savollarda “Ishtirokchi fikri” deyilgan o‘rinda o‘z qarashlaringizni bayon etishingiz so‘raladi.

Ishtirokingiz uchun tashakkur!

1. Muammoga asoslangan o‘qitish, ya’ni Problem-Based Learning – PBL, qanday yondashuv sanaladi?

- Ishtirokchi fikri _____
-

2. Muammoga asoslangan o‘qitishning faoliyatizingizda qo‘llab ko‘rgan muammoli ta’limdan farqli jihatlarini sezganmisiz?

- Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida ishlab ko‘rmaganman, shuning uchun farqini bilmayman.
- Ikkalasi bir xil metod
- Farqini sezganman
- Ikkalasini ham qo‘llab ko‘maganman

3. Quyidagilardan muammoga asoslangan o‘qitish xususiyatlarini ifodalaydi, deb o‘ylaganlaringizni belgilang (javoblardan bir nechtasini tanlashingiz mumkin).

- Muammoga doir vazifa beriladi
- O‘quvchilarning mustaqil ravishda o‘qish (o‘zining o‘qishini o‘zi tashkil qilishi) ko‘nikmalari shakllantiriladi
- Guruhda ishslash rag‘batlantiriladi
- Muammo yechimini o‘qituvchi avvaldan biladi
- Jarayon ishtirokchilarining o‘rni (roli) yoki harakatlari aniq belgilanadi
- O‘qituvchi – yordamchi, maslahatchi, muvofiqlashtiruvchi, qayta aloqani o‘rnatuvchi
- O‘qituvchi – fasilitator vazifasini bajaradi
- O‘qituvchi qo‘llab-quvvatlaydi, tayyor bilimlar bermaydi
- O‘quvchi – hamkor, nufuz va natijaga ta’sir ko‘rsatish imkoniga ega ishtirokchi

- Yechimi mavjud bo‘lgan tayyor muammo taqdim etiladi
- O‘quvchi faqat tinglaydi
- O‘quvchi muammo yechimini aniqlaydi va natijalariga ta’sir ko‘rsatishga vakolatli bo‘lgan alohida ahamiyatli ishtirokchi hisoblanadi
- Uzoq muddat, davomli jarayonni talab qiladi
- Aloida o‘quv dasturlari asosida tashkil etiladi
- Muammo yechimi bashorat qilinishi mumkin, lekin avvaldan aniq bo‘lmaydi

4. Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvini Sizning fanningiz doirasida qo‘llasa bo‘ladimi?

- Ha, albatta, barcha fanlarda ishlatila olishi bilan muvaffaqiyatli hisoblanadi
- Bilmadim, qo‘llab ko‘rmagan ekanman
- Yo‘q, qo‘llab bo‘lmaydi
- Javob berishim qiyin

5. Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvini qo‘llash o‘quvchida XXI asrning qanday ko‘nikmalarini rivojlantiradi?

Ishtirokchi fikri _____

---

6. Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvining eng muhim elementlarini aniqlang (javoblardan bir nechtasini tanlashingiz mumkin).

- O‘quv dasturi rejasi tarkibida o‘zgarish bo‘ladi
- XXI asr qobiliyatları shakllantiriladi
- O‘qituvchi asosiy markazda bo‘ladi
- O‘quvchi bilishi kerak bo‘ladi
- O‘quvchi o‘qituvchi bergen axborotni egallaydi
- O‘qituvchi yo‘naltiruvchi savollar berib, darsni olib borishi kerak
- O‘quvchining ovozi (fikri) va tanlovi muhim
- Chuqur, har tomonlama so‘rov o‘tkaziladi
- Refleksiya va qayta ko‘rib chiqish amalga oshiriladi
- O‘quvchilarining tomoshabinlar oldida namoyish qiladigan mahsuloti muhim

- Darsliklardagi qoidalar yod olinadi

7. Muammoga asoslangan o‘qitish yondashuvida

“O‘rganuvchining tajribasi” muhim sanaladi. Dars davomida o‘quvchilarning quyidagilardan qaysilariga imkoniyatlari bo‘lishi kerak, deb hisoblaysiz (javoblardan bir nechtasini tanlashingiz mumkin)?

- Eslatmalar olishga va ma’lumotlarni mazmunli tartibga solishga
- Shu yo‘nalish bo‘yicha usta, yani o‘z ishining ustasi bo‘lishi uchun asosiy qobiliyatlarini ishlatishga
- O‘quvchi o‘rganishini samarali qilish uchun o‘qituvchining baholashidan foydalanishga
- Qiyin turdagи muammolarni evristika usuli bo‘yicha yechishga
- O‘qituvchi o‘quvchining qobiliyatlarini o‘stirish sabablari haqida muhokama qilishga va o‘quvchi o‘z fikrlarini tushuntirib berishga
- Loyihani modellashtirishni davom ettirishga

8. O‘quvchining doimiy ravishda o‘rganishini tashkil qilish uchun quyidagilardan qaysilari muhim, deb hisoblaysiz (javoblardan bir nechtasini tanlashingiz mumkin)?

- Yangi hayotiy muammolar
- Mavzuni kattalashtirish (yangi tarkib yaratish)
- Yangi g‘oyalarni yaratish (g‘oyalarni kengaytirish)
- Bilimlarni umumlashtirish
- Bilimlarni hayotda qo‘llash
- O‘quvchi uchun qiyinchilik sohalarini aniqlash
- Haqiqiy dunyo muammolarini ko‘ra olish
- O‘quvchini muammoga krita olish va yechimiga yo‘naltirish
- Yuqoridagilarning barchasi

9. Yuqoridagi savollardan kelib chiqib “muammoga o‘qitish yondashuvi” haqida fikringizni, xulosangizni qoldiring.

Ishtirokchi fikri _____

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-sон Farmoni. – QHMMB, 29.01.2022. 06/22/60/0082-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–6108-son Farmoni. – QHMMB, 07.11.2020. 06/20/6108/1483-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 31-dekabrdagi “Malakalarni baholash tizimini tubdan takomillashtirish va mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta’minalash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4939-son Qarori. – QHMMB, 31.12.2020. 07/20/4939/1703-son.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 15 maydagi “O‘zbekiston Respublikasida Kasbiy malakalar, bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish choralari to‘g‘risida”gi 287-son Qarori. – QHMMB, 16.05.2020. 09/20/287/0595-son.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 25-yanvardagi “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda uzlusiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4963-son Qarori. – QHMMB, 26.01.2021. 07/21/4963/0064-son.
6. Elektron resurs: [https://www.k12academics.com/
Educational%20Practices/Problem-Based%20Learning/p5bl-approach-
people-problem-process-product-project-ba](https://www.k12academics.com/Educational%20Practices/Problem-Based%20Learning/p5bl-approach-people-problem-process-product-project-ba).
7. Aksela, M. & Haatainen, O.(2019). Project-Based Learning (PBL) in practice: Ac teachers' views of its' advantages and challenges. <https://www.researchgate.net/publication/333868087>.
8. Darling-Hammond L. Teacher preparation and development in the United States: a changing policy landscape // Teacher Education around the World: Changing policies and practices / In L. Darling-

Hammond, A. Lieberman (eds.). Abingdon, Oxon: Routledge, 2012. P. 130-150.

9. David J.L. What research says about ... project-based learning // Educational Leadership. – 2008. – 65 (5), - P. 80-82.

10. First report of the independent review of teachers' standards: QTS and Core standards. 2011. 14 July. (UK Dept. of Education, 2011) [Электрон ресурс].

11. Fruchter, R. (1998). Roles of Computing in P5BL: Problem-, Project-, product-, process-, and People-based Learning, Artificial Intelligence for Engineering-Design, Analysis and Manufacturing, Cambridge University Press. 65- 67.

12. Fruchter. R. & Lewis S. (2003). Mentoring Models in Support of P5BL in Architecture/Engineering Construction Global Teamwork, The International Journal of Engineering Education.19(5). 663- 671.

13. Ganefri, G. (2013). The Development of Production-Based Learning Approach to Entrepreneurial Spirit for Engineering Students. Journal Asian Social. Science; Vol. 9, No. 12; 2013. ISSN 1911-2017 E-ISSN 1911-2025.

14. Ingvarson L.C. Standards for Graduation and Initial Teacher Certification: The International Experience. – Melbourne: ACER, October, 2012. – 63 p [Электрон ресурс].

15. Hudson P. How can preservice teachers be measured against advocated professional teaching standards? // Australian Journal of Teacher Education. – 2009. – Vol. 34 (5) – P. 65-73.

16. Learning Standards, Teaching Standards and Standards for School Principals: a Comparative Study / B. Pont // OECD Education Working Paper. № 99. Centre of Study for Policies and Practices in Education (CEPPE). Chile. – EDU/WKP(2013)14. – 79 p [Электрон ресурс].

17. Louden W. Standards for Standards: The Development of Australian Professional Standards for Teaching // Australian Journal of Education. – 2000. – Volume: 44 issue: 2, page(s). – P. 118-134.

- 18.** Samuel, K.; Libata, I. &Sabitu, A. (2018). Efficacy of Process-Based Instruction, In Enhancing Secondary School Students' Academic Performance and Science Skills Acquisition, In Identification of Cations, In Faskari, Katsina State-Nigeria. Issues and Ideas in Education, 6(1), 87–97.
- 19.** Search for Teacher Education and Development Study in Mathematics [Электрон ресурс]. – URL: <https://www.iea.nl/search/node?keys=Teacher+Education+and+Development+Study>.
- 20.** Адольф В.А. Подготовка будущего педагога к профессиональной деятельности в условиях внедрения профессионального стандарта // Вестник Красноярского государственного педагогического университета имени В.П.Астафьева. – 2015. – № 1 (31). – С. 5-11.
- 21.** Горкальцева Е.Н. Когнитивность в современном образовании // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2012. – Т. 14 – № 2 (5). – С. 1134-1137.
- 22.** Джураев Р.Х. Непрерывное образование и профессиональное развитие педагога // Узлуксиз таълим.. – 2014. – № 1. – С. 39-45.
- 23.** Забродин Ю.М., Гаязова Л.А. Стандарт профессиональной деятельности педагога: проблемы общественно-профессионального обсуждения // Психологическая наука и образование. – 2013. – № 3.
- 24.** Ибрагимов, А. А. (2022). ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ КАСБИЙ БИЛИМЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МУАММОГА АСОСЛАНГАН ЎҚИТИШ ЁНДАШУВИНИНГ ИМКОНИЯТЛАРИ: Ибрагимов Аъламжон Амриллоевич, Самарқанд вилояти халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази доценти. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (2), 120-125.
- 25.** Петунин О.В. Профессиональный стандарт и повышение квалификации педагогов // Вестник Костромского государственного университета имени Н.А.Некрасова. Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. – 2015. – Т. 21. – № 3. – С. 113-116.

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
O'QITUVCHINING KASB STANDARTINI AMALIYOTGA KIRITISHDA P5BL YONDASHUVI.....	5
P5BL YONDASHUVI VOSITASIDA SEMINAR VA MAHORAT DARSLARINI TIZIMLI TASHKIL ETISH.....	14
TIZIMLI SEMINARLAR VA MAHORAT DARSLARINI O'TKAZISH TARTIBI.....	25
O'QUV-MAVZU REJA VA DASTURI.....	32
TEXNOLOGIK XARITA.....	47
QO'LLANMA BO'YICHA TAQDIMOT MATERIALLARI.....	51
SO'ROVNOMA.....	56
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:.....	60

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna

**P5BL YONDASHUVI VOSITASIDA SEMINAR VA MAHORAT
DARSLARINI TIZIMLI TASHKIL ETISH**

(Uslubiy qo'llanma)

Muharrir
Musahhih
Texnik muharrir

N. Choriyev
O. Sharapova
B. Egamberdiyev

ISBN 978-9943-9501-6-0

2023-yil 18- mayda tahririy-nashriyot bo'limiga qabul qilindi.
2023-yil 22- mayda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.
Qog'oz bichimi 60x84._{1/16}. «Times New Roman» garniturasi.

Offset qog'ozni. Shartli bosma tabog'i – 4,0.

Adadi 25 nusxa. Buyurtma №509

SamDU tahririy-nashriyot bo'limida chop etildi.
140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

